

Najvidljiviji darovi

venima u Juljskoj Krajini pou-
rio fašizam jesu hici koji su toli-
ke već smrtno pogodili i godine
tamnice koje čine vjekove i mile-
nije.

ISTRA

Italija žanje u našim krajevima
ono što je sijala; sijala je nasilje
i nepravdu a žanje mržnju i ne-
slovljivi otpor.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULJSKE KRAJINE

ČETVRTA OBLJETNICA OSUDE U PULI TRAGEDIJA VLADIMIRA GORTANA I DRUGOVA

VLADIMIR GORTAN

Tragedija Vladimira Gortana i osuda njegovih drugova Živka Gortana, Viktora Baćac, Dušana Ladavac i Vjekoslava Ladavac, prije četiri godine u Puli, u toliko je veća, ako se uzme u obzir sve one zajedničke njihove obiteljske nedaće prije i poslije puljskog procesa.

Obitelji Gortana i njegovih drugova međusobno su u rodu a svi su oni rod — iako daleki — velikog istarskog biskupa Dobrile. Sam Živko Gortan je pranećak biskupov.

Pokojni Vladimir Gortan nešto je mlađi od Živka Gortana. Rodjen je 7. jula 1904. Roditelji se njegovi zovu Franjo i Kata rođj Milohanić. U selu su ga poznavali po imenu Vladi. Bio malena rasta, odvažan, jak, čvrst. Najljepša mu je strana bila neustrašivost i čvrstoća karaktera. Iza beramskog događaja, prvi je bio uhvaćen i to na stanici Matulje. Bio je odveden najprije u zatvor u Pulu, a zatim u istražni zatvor Specijalnog tribunala u Rim, te je kasnije sa drugovima bio doveden opet u Pulu, kad se ovamo bio preselio Specijalni tribunal da sudi njemu i drugovima.

Četiri, danas još mlada, života borave u tamnicama fašističke Italije. Specijalni tribunal osudio ih je na trideset godina tamnice. Pet godina kraćega boravka u tamnici, koji im je darovala jedna amnestija, nije gotovo ništa, jer nakon četiri godine provedene u zatvoru još ostaju dvadeset-ijedna mukotrpne kalvarije. U poređenju s time da je u običnim zlikovcima oprošteno deset do petnaest godina, tih njihovih pet godina amnestije, dane mladima, koji su osuđeni zato što su se usudili manifestirati svoju narodnost, djeluje kao znak cinizma. Fašizam je htio učiniti samo jedan gest, da ga uzmogne nazvati »velikodušnim«, a nije išao zatim da stvarno olakša sudbinu Gortanovih drugova. Ako oni dožive sreću u velikoj nesreći da se jednom vrte u svoje selo, doći će u nj kao starci, usred novi naraštaj, doći će iscrpljeni i uslijed najljepših godina, koje će uz njih proći, teško i polagano i uslijed tamnice koja im podgriza tijelo i dušu.

Žrtva tih mladića teško je mučeništvo. Smrt kao ona Gortanova djeluje groznije, sugestivnije nas zahvaća predodžba o tome kako će se za čas prekinuti život mladoga čovjeka, u čija su leđa uperene pušćane cijevi. Kada se sjetimo Gortana nama u punom značenju dođe pred oči njegova žrtva. Žrtva što su je njegovi drugovi pridonijeli za ideal, za koju je Gortan dao život, malo je manja od žrtve samoga života. Kao kazna to je najteža kazna nakon koje se ostaje živ, ali ostaje se živ samo zato da se životari po tamnicama koje zijevaru grobnicama. Tu postoji samo mala nada koja je sude na ljudima da je imadu, nada da će ipak jednom doći dan kad će kroz tamnička vrata biti otvoren put u slobodu. Na toj niti stoji život, — Nižu se tako dani u nedogled, blijedi, beznačajni, jedan kao drugi. Život se kreće uvijek u istom i nepromijenjenom

okviru; goli zidovi ćelija i tamničko dvo-rište. Za Gortanove drugove daleko je Istra, i usred nje njihov Beram, daleko je život na selu, rodne nlive, drugovi, mladost, daleko su ljudi koji su im braća i koji govore njihovim jezikom. Ne vide toga više i ne čuju o tome ništa. Postoji samo sjećanje i proživljavanje dana koji im postaju sve udaljeniji.

Četiri godine tamnice su iza njih, a pred njima je još dvadeset-ijedna, ako im u rodnom Bermu i u Istri ostanu oni koji su od njih napravili žrtve i koji traže druge da od njih naprave to isto. Seoski momci, odijeljeni jedan od drugoga, borave teške dane u tamnicama debelih zidova, jer su se digli protiv onih koji su se nepozvani dovukli u istarska sela da zavađaju ljude, siju mržnju i nasilja. Ti nepozvani došli su u Istru, nanijeli joj najveće zlo, i jednoga dana odlučili su da naprave komediju koju su nazvali plebiscitom. Novi gospodari vukli su ljude na birališta da izjave kako su svi za fašizam, da su zadovoljni što su gnjavljeni i mučeni. Sadizam nasilnika je tražio da mu se poljub čizma kojom gazi. Pet mladića se diglo protiv toga da otkriju svijetu fašističku laž. To je bila njihova krivnja. Jedan je zato dobio lice u leđa, a ostaloj četvorici dosudili su trideset godina tamnovanja.

Ljudi, koji su 15 i 16 oktobra 1929 godine odgovarali u Puli pred Specijalnim tribunalom, bili su tek djeca i mladići. Dvojica najstarijih imali su dvadesetpet godina, a dvojica najmlađih, jedan devetnaest, a drugi sedamnaest. Na te mladiće i na tu djecu oborio se bijes fašističke javnosti nazivajući ih najgorim imenima odričući im da su radili iz plemenitih pobuda. Fašistička štampa zadržava dakako idealizam samo za one koje ona slavi kao narodne junake Italije. U zatvoru, a sasvim otvoreno pred sudom postupalo se s Gortanom i drugovima kao s najgorim zločincima. Najsmješnije indicije, jedno sokolsko pero, činjenicu da je Gortan bio dvaput u Judogslaviji, svjedočanstva svojih slugu, izrabljivali su da podignu strašnu optužnicu da mogu opravdati još strašniji zločin koji su spremili. I onda je još taj famozni specijalni tribunal preuzeo ulogu onoga koji se brine za dobro istarskih seljaka, jer je nakanio riješiti ga tobože »opasnih zlikovaca«. Laskali su našem narodu da je miran kao jagnje i da ne želi ništa drugo nego »da živi sretan i zadovoljan u okviru majke Italije«. Tako uostalom rade uvijek kada im dobro dolazi. Onda laskaju našem narodu; inače su Slaveni dotepenci, stjenice, nametnici koji su se ugnijezdili u

tudoj kući. Ali kada se dogodi nešto što svrat na sebe pažnju svijeta, onda fašistička Italija uzima krinku spasioaca. I tako ona na dva sasvim različita načina vrši svoju »civilizatorsku« misiju — već prema tome.

Međutim dobro istarskoga seljaka nije nikada imalo ništa zajedničko s onim što je za fašističku Italiju dobro. Interes našega čovjeka u Istri nema ništa s imperijalističkom politikom jednoga šovinističkoga režima. To zna dobro taj režim i zna da mu je baš naš seljak velika zapreka njegovim ciljevima, jer stoji čvrsto prikovan na svojoj zemlji.

Najvidljiviji darovi što ih je Slavenima podarila fašistička Italija u Istri, Trstu i Gorickoj jesu hici koji su već tolike smrtno pogodili i godine tamnice, koje zajedno čine vijekove i milenije. Traži li fašistička Italija zahvalnost našega čovjeka za sve to? Ostaje samo duboka mržnja koja se nakuplja u jednom neobičnom i prividnom mrtvom stanju. Italija žanje u našim krajevima ono što je sijala; sijala je nasilje i nepravdu a žanje mržnju i otpor. Od vremena do vremena dižu se protesti sada jači sada slabiji. Jedan od onih koji nam je najjasnije posvjedočio otpornu snagu našega naroda bio je beramski događaj.

DRUGOVI VLADIMIRA GORTANA

ŽIVKO GORTAN

Živko Gortan bio je najstariji između svojih drugova. Rodjen je 4. jula 1904. Bilo mu je dakle 25 godina kad je bio osuđen. Roditelji njegovi su Šime i Barbara, te im je sada oko 80 godina. Živko Gortan je oženjen sa Marijom rođj. Baćac. Otac je dvoje djece, od kojih se jedno rodilo malo iza toga što je bio osuđen. Integritet je i načitan.

VIKTOR BAĆAC

Viktor Baćac, sin je Josipa i Kate Monas. Rodjen je 30 septembra 1907. Oženjen je sa Marijom rođj. Ujčić te ima jedno dijete. Osrednjeg je stasa i snažnog uzrasta. Imao je dvije sestre i dva brata, od kojih je jedan povodom procesa bio toliko zlostavljan da je malo iza toga poludio i kasnije naskoro umro. Otac mu je ratni invalid.

DUŠAN LADAVAC

Najtragičniji udes zadesio je porodicu Dušana Ladavac. Pred rat bili su mu živi otac, majka, sestra, djed i baka. U ratu mu je nestalo oca, nakon rata umrla mu je sestra, zatim baka i djed, tako da je bio ostao sam s majkom. Kada je bio zatvoren, umrla mu je i majka od velike tuge, tako da je sada od čitave obitelji ostao samcat.

VJEKOSLAV LADAVAC

Njegovi pokojni roditelji bili su Mate i Antonija rođj Šipraka. Dušan Ladavac imao je 19 godina kad je bio pred tribunalom. Rodjen je naime 10. maja 1910. Svršio je nižu gospodarsku školu u Pazinu. Najmlađi između njih bio je Vjekoslav Ladavac, sin pok. Josipa i Kate

Gortan (sestre Živka Gortana). Obitelj Vjekoslava Ladavac bila je jedna od najuglednijih u Bermu. Bila je to velika obitelj koja je brojala 12 članova. Vjekoslav Ladavac rodjen je 24. aprila 1912., te je bio navršio jedva 17. godinu kad je bio osuđen sa drugovima na trideset godina tamnice. U Bermu ima majku i dvije sestre.

BAZOVICA V NARODNI PESMI

Čisto neopažena je šla mimo nas ob-
letnica heroične smrti bazovskih junakov.
Imamo pač preveć bolj važnih opravil...

Pred dvemi leti sem prejel od prijatelja
Joška Mikola pesem, ki se je takrat pre-
pevala okoli Ljutomera in se je že tudi
drugod razširila kot narodna pesem. Ne
bi bilo napak, če bi se ta pesem povsod
razširila.

Pesmico je napravil preprost kmetski
fant po narodni »Tam za turškim gričem...«
in se glasi:

Tam pri Bazovici
bli su štir fantiči,
fantje našega rodu,
fantje našega rodu.

Lahi so se zmenili,
da jih bodo ubili,
ker so našega rodu,
ker so našega rodu.

Niš se niso bali,
niš se ne jokali.
klicali so vnelo vsi:
Jugoslavija naj živi!

Kroglje priletele,
v hrbet jih zadele
ter jih smrtno ranile,
ter jih smrtno ranile.

Mi pa jih častimo,
v srcu jih nosimo,
ker junaki so bili,
ker junaki so bili!

Morda se kje sliši še kaka narodna
pesem ki opeva našo jadransko bolešt. Naj
bi se zapisala!

Jakob Soklič.

Vijesti iz Julijske Krajine

PISMO IZ DEKANI

Vesti iz Dekanij se je do sedaj zelo malo čitalo, dasiravno je zelo mnogo zanimivega iz našega »Malega Pariza«. Sedaj bomo po možnosti večkrat poslal dopise, ki bodo zanimali tudi čitatelje »Istre« v svobodni Jugoslaviji.

PREMESTITEV OBČINSKEGA TAJNIKA IN NJE VZROKI

Pred časom je bil premješčen iz Dekanov v Pulj občinski tajnik Antonio Selles, kateri je vedno pravil našim ljudem, da bi jih spjel na lince, da je vnet republikanec, izkazal pa se je za zelo vnetega pristaša današnjega režima in kot velikega nasprotnika našega naroda.

Vzroki njegove premestitve so sledeči: Gospod Antonio je kaj pridno hodil v koruzo k gospej Olgi V. ter s tem dal povod ljudem, da so prinesli na dan nelepe govorice o njem in Olginu družini. Ko je izvedel soprogo Olge za celo stvar je nastal med zakoncem preprič, ker pa tudi to ni pomagalo in je cela afera zavzemala vedno večji obseg, so se gospodje fašistovski funkcionari zavzeli za ubogega soproga in zbirali obtežljive materialne proti gospodu Antoniju.

Ko je prišel nekega dne v občinski urad neki naš kmetič iz dve ure oddaljene vasi in prosil gospoda Antonia, da mu naredi neko službeno potrdilo, se je gospod Antonio začel zgovarjati, da nima časa in da ima polne roke dela. Ko je pa kmetič le prošil in maledcval ga vpraša gosp. Antonio kaj bo zato dobil. »Denarja in tudi kaj drugega Vam ne morem dati, odvrne očanec možko in začne jokati o mizeriji, v kateri je res živel. Gospod Antonio, kateri ima pa zelo rad kurje meso piavi očancu: »prinesite mi eno kokoš pa vam bočem takoj narediti za-prošeno potrdilo.« Očanec je hočeš počes šel domov in se vrnil drugi dan s zahtevano kokošjo. Te pa ni nesel direktno gospodu tajniku, temveč jo pustil v neki trgovini, kjer je naročil, da naj si jo tajnik pošle iskat, ker da je njega bilo sram, nesti živ-alico v občinski urad. Stvar je bila za Sellesa v redu, takoj je izdal potrdilo in od-slovil našega očanca. Za našega človeka pa stvar ni bila s tem urejena, ker nemu-doma se je podal do domačega orožniškega brigadirja (kateri je eden izmed redkih po-štenih Lahov) in mu naznanil celo zadevo. Brigadir se je za stvar zanimal in mu ob-ljubil pomoč. Odšel je takoj v omenjeno tr-govino in vprašal kje se nahaja kokoška ki mu jo je prinesel kmetič, dobil pa je odgo-vor, da je živ-alico odnesla hčerka tajnika Lilljana Brigadir je odšel k tajniku, za-bteval, da pitko vrne kmetu, ga ozmerjal in zadevo naznanil na prefekturo v Pulj.

Radi takih in sličnih izsiljevalnih zgodbic pri katerih mu je bila zvesta pomagavka njegova soproga, se je končno nabralo to-liko obtežljivega materiala, da je gospod Antonio moral zapustiti Dekani, ki so mu jako prirasle k srcu. Ljudje so se oddahnili za nim pa stoka in pretaka bridke solze (Lepa Vida) Olga V., ki je izgubila z odho-dom Toneta svojega zvestega ljubčka.

OBČINSKI STRAŽNIKI...

Zloglasni občinski stražnik in navdušen (!) fašist Josip Lavriha ima popolnoma svo-je metode za obvladavanje položaja v Dekanij, v tej stražni in nevarni koloniji. Odkar ob-stoja fašizem je imenovan najbolj divji nje-gov služabnik v Dekanij; muči in šikanira naše ljudi kadar in kjerkoli more.

Zgodil se je slučaj, da je šel nek kmetič zvečer domov s polja, kjer je rabil krivec (fovč). Spotlo se je ustavil v gostilni, da bi spil kozarec vina. V gostilni sta se pa srečala s stražnikom Pepijem, ki ga je kar na mestu preiskal in mu našel krivec za pa-som. Odvedel ga je h karabinerjem, od ko-der je moral v zapor, kjer je presedel dva meseca!

Imenovani Lavriha pa tudi jako rad kvarta. Če mu sreča pri igri ni mila, pa postopa — uradno. Ko mu se nekega dne pri igri slaba predla, je izval pretep ter doma-čina Karmela Jakomina pretepel do neza-vesti, nato ga je pa še odvedel v zapor. Za-devo je preiskoval domači brigadir ter ugo-tovil, da je krivda na strani Lavrihe. Toda Lavriha je tako mogočen gospod, da je ostal popolnoma nekažnovan... Prav gotovo pa ne bodo vsa njegova dejanja ostala vedno nekažnovana.

SLOVENSKI FANTJE NOČEJO TALIJAN. SKIH PLESOV

Trst, oktobra. Ker Dopolavoro finan-čno ne more izhajati, to se pravi ne more vzdrževati razne fašistične vodje, prireajo po slovenskih krajih ples, na katere vabi-jo slovensko mladino, da ji izvajajo iz žepa zadnje lirice. Radi grozne mizerije, ki vla-da med našim ljudstvom, pa tudi ta sred-stva nič ne zaležejo in ples, ne krijejo niti režijskih stroškov. Radi tega so oblasti za-čele sumiti, da bojkotirajo plesne naši ljudje. Začeli so sumiti in plegamati uglednejše ljudi, češ da oni hujskajo mladino, da ne pohaia plesov, ki jih prireja Dopolavoro. Tako se je godilo zadnji teden v septem-bru v Boljuncu. Vršil se je ples, k plesu pa ni prišel noben domačin. Zato so tirali nekatere fante na karabinersko postajo, kjer so jih obdolžili, da so oni hujskači, in so jim pretili z raznimi kaznimi.

ZOPET NESREKA Z GRANATO.

Gorica, oktobra. Kronika žrtve povzročenih od vojnega streliva še sedaj ni končana. Pred dnevi je Franc Širok delal na njivi in je pri tem zadel z lo-pato na granato, ki je bila skrita v zem-lji. Granata je eksplodirala in široka tako nevarno ranila, da je bil na mestu mrtev.

NOVE ŠTEVILNE ARETACIJE

ŽALOSTNE VIJESTI

Knežak, 10. oktobra 1933. — Pretekli teden so aretirali tri slovenske delavce, ki so bili zaposleni pri vojaški cesti pod Snežnikom. Ti trije delavci, izmed katerih je eden doma iz Tolminskih hribov, ostala dva pa s Pivke, so dobili nekeje v gozdu kos časopisa, ki izhaja v Jugoslaviji. Ker je slo-venški časopis za našega človeka v Italiji danes res nekaj posebnega, so vsi trije z začudenjem čitali list, ne meneč se, kaj se godi okoli njih. Njihovo gorečnost je zapalil eden izmed italijanskih delavcev, ki je to takoj javil bližnjemu karabinerju. Na li-ce mesta je nato prišla skupina karabiner-jev več miličnikov in financarjev. Nave-den trije delavci so bili na mestu areti-rani in odvedeni v Knežak. Tu so aretiran-ce zasilili na karabinerski postaji, oz. v uradu bistriškega komisarja javne varno-sti. Ker so hoteli iz njih neke izjave, kate-rih aretiranci niso mogli potrditi, so jih ne-človeško pretepali z žilavkami in puškini-mi kopiti.

Med tem se je trudil občinski tajnik dva dni da je prevedel slovenski časopis v ita-lijansko. Makar so aretirance odpeljali v reške zapore, kjer čakajo na obsodbo. Ita-lijan, ki je ovdal svoje tri tovariše dobil je za svoje »plemenito« delo 500 Lir na-grade.

NOVE ARETACIJE NEDOLŽNIH.

Št. Peter, 9. oktobra 1933. — Po vsej okolici se je naglo razširila vest o novih aretacijah v Košani. V ponedeljek dne 2. t. m. so imeli fantje v Sp. Košani pri Kaluž-ovih takozvano fantovščino ali kot pravijo »balo nakladajo«. Vino je fantom razvezalo jezike in niso ostali samo pri razgovorih, ampak so tudi prepevali. Saj si brez pes-mi prav za prav niti ne moremo misliti takega vaškega praznika. Prepevanje je slišala žena nekega italijanskega delavca. Iz kakšnega vzroka je odšla na karabiner-sko postajo ni znano; tam je poleg drugo-ga baie tudi izjavila, da so fantje prepe-ovali: »Italijanski žvrgojlo, se Jugoslavija veseli«. Da si je to žena samo izmislila, ni treba povdarjati. Še isti večer so sledile aretacije. Iz Košane so odpeljali s policijskim avtobusom nekaj fantov v Postojno, v torek dopoldne pa so prišli še po ostale. Ker niso dobili nekaterih fantov doma, so jih pokalski po bližnjih vaseh. Tako so šli po nekega fanta celo na oddaljene Gornje Ležee. Pri aretacijah so bili zaposleni vsi karabinerji z brigadirjem na čelu, s po-močjo košanskih in volčanskih miličnikov. Ker so se udeležili fantovščine skoraj vsi fantje iz Košane, so odpeljali tudi skoraj vse. Ljudstvo je pa trdno prepričano, da bodo oblasti uvidele, da so fantje popolno-ma nedolžni.

Z ARETACIJAMI NADALJUJEJO.

Žiri, 11. oktobra 1933. — Dne 9. t. m. je bila v Podbrdu aretirana 18 letna Fran-cka Torkar, kčerka splošno znane gostilni-čarke in trgovke. Vzrok aretacije ni niko-mur znan. Aretiranko so odpeljali iz oro-žniške postaje v Podbrdu v Tolmin, iz Tol-mina v Gorico, iz Gorice v Videm od kjer ni nobenega glasu več. Družino je slučaj zelo portl zlasti, ker se je komaj pred le-tom dni vrnil iz poldrugo letne konfina-cije brat aretiranke Dolef, ki se je ves čas konfinacije nahajal na nekem otoku blizu

GOSPODARSKE PRILIKE U JULJSKOJ KRAJINI

SLABA BERBA U ISTRI.

Talijanske novine tieše seljake u Istri, da ovogodišnja berba neće biti tako loša, kao što se mislilo. Uslijed čestih proljetnih kiša zarodilo je malo grožđa i znatno je zakasnilo sa zrijanjem. U augustu je nastu-pila suša, a posljednje suše navalile su kiše i grožđe nije moglo dobiti onoliko šećera, koliko je potrebno je po znamenitom de-kretnu Acerbo t. j. 10 stupnjeva za crno, a 9 za bijelo vino. Prvih dana oktobra vri-jeme se je popravilo, a to je pogodovalo grožđu tako, da je sazrelo bolje nego su se prije nadali. Ove je godine mnogo ma-nje grožđa, ali na Poreštini da će biti pri-lično dobro, pa izgleda da će cijene biti više nego lanske godine. Nu kod prodaje imat će najveću korist trgovci, koji znadu da grožđa imade manje, pa će vino biti skuplje. Naravski da će oni odrediti cijenu grožđu, ali gospodarske ustanove pozivlju vlasnike neka ne prodaju ispod cijena, koje one odrede. Posuillnice i gospodarska dru-štva su odredila, da prime grožđe na ra-čun duga, da priprave vino i da ga pro-dađu, a čisti utržak da otpišu od duga. Time je naravski malo pomognuto selaci-ma, jer neće doći do para. Novine predlažu da bi gospodarska društva morala preuzeti sve količine grožđa od svojih dužnika, pa da bi dali novac dužnicima što ostane iza pokrića duga. Jasno je da se gospodarska društva misle samo za sebe, a ne i za se-lijake. Ne samo od dužnika nego od svih producenata bi vinarske i druge gospodar-ske zadruge morale uzeti grožđe, pri-ređivati vino i prodavati ga, a ne puštati trgovcima da oni odredjuju cijene. Istina je da ne bi bio veliki odziv ni sa strane se-lijaka, ali ipak neki bi to i učinili. Dosadašnja propaganda u korist zadržanih konoba nije se u Istri pokazala praktičnom. Berba je slaba, a potrebe seljaka »radi naročitih okolnosti« su ove godine veće. Treba ba-

Sardinije. Pa ne samo družino, vse prebiva-lstvo je nenadna aretacija mirnega in pri-ljubljenega dekleta zelo razburila.

VELIKE ARETACIJE V POSTOJNI.

Trst, 16. oktobra. — V soboto dne 14. t. m. so aretirali v Postojni pet naših fan-tov. Odpeljali so jih kar sredi dela in jim niso dovolili, da bi šli domov in se vsaj preoblekli. Tako so nekega čevljarja ode-ljali kar iz njegove delavnice. Aretiranje so takoj odpeljali v znane in proslule ko-perške zapore. Tudi večeraj so ves dan sti-kali po hišah raznih domačinov in kakor izgleda bodo tem aretacijam sledile še dru-ge. Vzroki niti domačin niso znani.

Trst, 17. oktobra. Aretacijam 6 slo-venških mladeničev in mož iz Postojne, ki so jih pretekli četrtek zjutraj odveli v kopersko jetnišnico, so sledile še no-ve. Kakor se je naknadno izvedelo, je bil poleg urarja Rajka Tavčarja, njego-vega brata stavca Karla, stavca Franca Likana, knjigoveza Lojzeta Cestnika, prevoznika Marijana Ribolja in čevljar-ja Mirka Bizjaka, aretirani še pekovski pomočnik Karel Gorjancič. Vsi so baie osumjeni, da so delovali proti režimu.

Včeraj od 7 zjutraj pa se je v Po-stojni znova pojavil avtomobil tržaške policije in se ustavil pred hišo, ki v njej stanujeta Franči Čukova, nevesta areti-ranega Gorjanciča in svakinja aretiri-nega Karla Tavčarja, ter njena mati. Policija je izvršila strogo hišno preiska-vo ter ju nazadnje aretirala in odved-la v Trst.

Ob pol devetih je bil nato na po-staji v Postojni aretiran še železniški ključavničar Henrik Mekinda, rodом iz Postojne, ki je pa jugoslovenski držav-ljan in biva v Cerknici pri Rakeku. Ko je izstopil iz ljubljanskega vlaka in od-šel na carinarnico k carinskemu pre-gledu, sta mu pred vrati dva policijska agenta napovedala aretacija. Odnala sta ga na obmejno kolodvorsko policijo, kjer je bil preiskan in zasiljan. Od tam so ga vklenjenega odvedli v Trst. Razen v Postojni so bili aretirani tudi nekat-e-ri Slovenci iz bližnje in daljne postojn-ske okolice. Skupno je bilo aretiranih okrog 30 oseb. — (Jutro).

ARETACIJE V IDRIJI

Trst, oktobra. Pred dobrim tednom so bili v Idriji aretirani Kos Srečko, star 24 let, Kos Josip, star 30 let in Hlanik Janko, star 28 let. Aretirali so jih baie radi tihotapstva. Tihotapstvo se je v zadnjem času ob meji zelo razširilo, čemur je pač kriva velika beda. Ljudje so v tem položaju pri-siljeni posluževati se vseh, še tako nevar-nih poslov, da se le skromno preživljajo. Za-to ti niso navadni tihotapci ampak žrtve razmer, ki vladajo.

OSAM GODINA ZATVORA ZA KRUMČARENJE CIGARETA

Trst, oktobra 1933. Jučer je trščanski kazneni sud sudio Antonu Braseliju i Franji Prudiću optuženim radi prenašanja cigareta iz Jugoslavije u Italiju. Svaki od optuženika je osuđen na 8 godina zatvora i 4000 lira globe.

PREDAN SUDU RADI PRELAZA GRANICE.

Komen, oktobra. — Karabinjeri su predali sudu Rudolfa Cotiča pok. Antona iz Komena, jer da je prešao u Jugoslaviju bez putnice.

redno zanimali. Ta položaj se je poostri-l zlasti po zadnjem plebiscitu in po od-kritju spomenika padlim Italijanom po znanem spopadu z orjunaši. Tako je sedaj pri nas za vsako najmanjšo stvar kot v obsedenem stanju. S preizkava-mi, pretepanjem in zaporu ne prizana-šajo. Zlasti pa izkorišćajo v to razne obletnice fašistične »revolucije«, ki so navadno združene s svečanostmi pri spomeniku. Na to vabijo in v prvi vrsti naše zavedne fante in može in jih, če le moguće za vsako stvar, zlasti če se prireditve ne udeležo, na vse načine preganjajo. Pred kratkim pa so zaprli več fantov samo radi nekega grozil-nega pisma. Fašistovski »caposquadra« Rupnik Mirko, je baie dobil grozilno pismo, v katerem je bil žaljen tudi Mus-solini. Posledica je bila aretacija nekaj fantov od katerih je bil Jug Jožef ob-sojen na pet let konfinacije. Imenova-ni je nevede podpisal v preizkovalnem zaporu zapisnik, ki ga ni razumel in ki so mu ga vsilili, ter je s tem priznal dejanje, ki ga ni nikdar storil. Vse pri-tožbe in prošnje za vlogo priziva so bili zaman. Nekaj ostalih fantov se je rešilo nadaljnega preganjanja z begom čez mejo.

O gospodarskem položaju se skoro ne spleća govoriti saj je obupen, kot povsod v naših krajih. Niti posojil na zemljo ne dobivajo več kaj šele, da bi lahko zaslužili za najpotrebnejše. Vsi z največo bojaznijo pričakujejo zimo.

POSESTVO ZA 150 LIR!

Ljubljana, oktobra. — V Štever-janu pri Gorici je bila pred kratkim dražba, kakršnih je bilo po naših vaseh v zadnjem času naravnost velikansko število. Ker ni bilo na dražbi nobenega ponudbenika, ki bi za posestvo plačal zahtevano ceno, so morali prodati po-sestvo za 150 lir, s katerimi so se krill komaj upravni stroški sodišča.

SAJAM GROŽĐIA U PAZINU. — ŠTO JE S PAZINSKIM VODOVODOM?

Pazin, oktobra. — I kad se je po-put drugih gradova držala početkom mje-seca komedija sa prodajom grožđa, koju zovu sajam grožđa, okrabuljene su gra-djanske na dva voza išle po gradu i pro-davale grožđe. Ali građani nemaju nova-ca, pa ga nisu mogli kupovati. Da bi pak mogli prodati kupljeno grožđe, prisilili su trgovce, da oni kupe bonove i da ih daruju svojim mušterijama, samo da se raspača grožđe. Trgovci su stisli zube, kupili bo-nove i razdavali ih svojim rođacima i znancima, da se najedu slano kupljenog djanke na dva voza išle po gradu i pro-dalo se je više grožđa, ali tada nije bilo potrebno tjerati ljude da kupuju. Imali su čime.

Buzetski vodovod probudio je i našu gospodu da zamole vladu, da bi opskrbila vodom i pazinsku općinu. Poznato je da sva sela pazinske općine trpe od nestašice vode, a također i njihova stoka. Za ljetne vrćine, kad najviše kipi posao u polju, moraju seljaci da upregnu kola i da idu više od 10 km po vođu na kakvu blatnu lokvu. Nu glavno je Talijanima, da grad dobiše vodu, jer su i oni po ljeti bez vode. Počeli su nešto pregledavati, kako bi ure-dili Potok (Traibu) i njegove pritoke. Misle — kako oni vele — bonificirati one pre-diele tako, da bi osim grada uredili pitanje vode i za naša sela, a naročito za Draguč, Zarečje, Gologoricu, Butonegu, Grdoselo, Novake i druga manja sela.

PUNO GLIIVA — MALO NOVACA.

Trst, oktobra. — Davno nije u Trstu na trzu bilo toliko gljiva kao ove godine, jer je palo mnogo kiše. Samo jednog dana je dovezeno na trg preko 20.000 kg gljiva. Naši seljaci sa Krasa, a naročito Brklin marljivo su sabirali gljive, jer su mislili, da će time nešto zaslužiti i kupiti si brašno za polentu. Nu u Trstu ih je čekalo razo-čaranje, jer su morali prodavati gljive po 3, 2 i po 1 liru kg. Pače oko podne davali su čitave košare za 2 do 3 lire, tako da ni-su ni dobili, koliko su potrošili za vlak. Bilo obilje ili nestašica — za nas je danas svakako slabo.

TRST.

Dunajski listi poročajo, da namerava za-menjavati Anglija svoj premog za avstrijski les. In sicer bi se uvažal prvi in izva-žal drugi čez Trst.

Hkratu dobiva Avstrija ponudbe za raz-lično kolonijalno blago iz Anglije in njenih kolonij, in sicer tudi na potu čez Trst.

Večkrat smo že omenili, da je Trst pri sedanjih razmerah sicer bolj ali manj izlo-čen od mednarodne trgovine, da pa je in ostane kljub vsemu najidealnejši pristan za srednjo Evropo, zlasti še Podonavje. In Trst je bil od pradavnih časov tudi najve-čje in najvažnejše slovensko pristanište. Vzroka imamo torej dovolj, da se ustavljamo ob podobnih vesteh in razmišljamo o možnostih, ki so dane. Zakaj nedvomno so dane.

Ne vemo sicer, koliko misli popustiti Italija fašistično-centralistične zavjeti nad Trstom. O meri popuščanja zaviji mera uspeha, obnoviti tržaško trgovino. In od gospodarske in politične razsodnosti Itali-janov — pa tudi drugih! — bo odvisno ko-liko bo ta mera in kolika bo obnovev. (Slovenija).

POŠALJITE PREPLATU!

POLOŽAJ V PRESTRANKU IN OKO-LICI.

Prestranek, oktobra. — Politič-ni, zlasti pa gospodarski položaj v na-šem okraju je izredno težak. Že od nek-daj so se fašisti ravno za našo vas iz-

O NAŠIH UČITELJH

PISMO IZ TOLMINSKEGA.

Tolmin, oktobra 1933. Med nami živi lepo število laških učiteljev in učiteljic, ki pa nimajo z našim ljudstvom ničesar skupnega. Mi ne zaupamo njim in oni ne zaupajo nam. Le našo dečo nam skušajo oddeliti. Silijo jo v balile, šuljijo njihove himne, ki jih naši otroci papagajsko ponavljajo, ne da bi razumeli smisel tujih besed. Tudi v borbi proti slovensčini v cerkvi se učitelji močno udeležujejo.

V neki bovski vasi je učiteljica napovedala molitve rožnega venca za učence v cerkvi. Župnik obveščen o tem, je stvar vzel pač na znanje. Kot je otroška navada sploh so se otroci pričeli zbirati mnogo pred napovedanim časom. Ker pa so bili okoli cerkve preveč glasni in razpojaseni jih je cerkvenik, nevedoč za učiteljičine namene zapodil domov. Saj je bila tistega dne pobožnost sv. rožnega venca že opravljena. S tem dejanjem se je cerkvenik hudo kompromitiral. Uvedene so bile preiskave, grozilo se je na desno in levo in je malo je manjkalo, da ni cerkvenik končal v konfinaciji.

Pa ne mislite, da je tem našim gospodarjem kaj do vere. Le dušo bi radi iztrgali našemu človeku iz prs in ga prepričali, da je vse, prav vse kar je vzvišenega in nevsagdanjega italijansko. Saj so že proglasili rimokatoliško vero za italijansko vero. In tudi Boga menda reklamirajo vsega za se, kar dokazuje stavek, ki ga je neki učenček napisal na šolski zid: »Ewiva Dio italiano! je napisal! pa ne vem ali iz navdušenega prepričanja, ali iz ironije.

Da niso kalabriške učiteljice med našim ljudstvom na najboljšem glasu je znano. Pa ne samo, da se pajdašijo z raznimi pokvarjenimi tipi, se sliši o nekaterih, da imajo celo predolge prste.

Uboji naši otroci s takimi vzgojitelji!

FAŠISTIČKE SKUPŠTINE NA KRASU

U PROSEKU. GROPADU I ZGONIKU.

Trst, oktobra. — I ove nedjelje su glavari trščanskih fašista posetili nekoja slovenska sela i držali skupštine fašističkih organizacija. Ove puta išao je federalni podsekretar dr. Geifer-Wondrich, a naravski s njime je bio i Grazioli kao inspektor kraških fašista. Posetili su Gropadu, Prosek i Zgonik. U Gropadi i Proseku držali su skupštinu u školi, dok u Zgoniku pred crkvom. Tajnik gropskog fašista je istaknuo, da je u zadnje vrijeme broj fašista znatno povećan. Napomenuo je domaćina da su im fašisti dali vodu i svjetlo u zimsko doba dajući potpore onim dobrim ljudima, koji po svojem političkom vladanju zaslužuju.

U Proseku je njihov tajnik Aurelio Foglia također naglašavao, kako fašisti pomažu hranom i odiećom dobre obitelji i rekao da će pučanstvo naći u fašizmu buduću zaštitu njihovih interesa i dobrih drugova, koji će po pravednosti nagraditi dobre a kazniti slabe. Među samim fašistima nije moralo biti sve u redu, jer je govorio o reorganizaciji i o uspostavljanju discipline u njihovim redovima.

Poslije Proseka otišli su fašistički glavari u Zgonik i ovdje je bilo kao i u drugim selima govora o potporama i uzimanju fašizma za interese pučanstva, ali o djelatnosti organizacije ni riječi. Federalni podtajnik je svuda hvalio učitelje koji svojim poštenim radom provadaju nakane stranke i države u izloženim krajevima te uzgajaju »djecu, koja će sutra biti čisti fašisti i novi vojnici nove Mussolinijeve Italije«.

VELIKI POŽAR U AJDOVŠČINI

Trst, oktobra. Prošli četvrtak nastao je u Ajdovščini veliki požar. Bili su pozvani vatrogasci iz Gorice i Trsta, jer se požar, koji je nastao u pilani Rizzatto naglo širio i prijetilo je da će zahvatiti tvornicu duhana koja je u blizini. Došli su također i određeni vojnici iz Vipave i iz Gorice i milicija gorički prefekt, pokrajinski fašistički tajnik konzul mlitije, kvestor. Izgorilo je mnogo drva tako da šteta iznosi jedan milijun lira. O uzroku požara nije se moglo ništa ustanoviti. Uapšena su oba čuvara na pilani.

ZAŠTO IMA U TRSTU TOLIKO POŽARA?

Trst, oktobra. — Premda je ova godina bila dovoljno vlažna, još nikada nije registrirano toliko požara. Zapaženo je u Trstu da je vatra nastala u više dućana. Drugi trgovci zavidaju takovim srećnicima, ako im uspije da realiziraju od osiguravajućeg društva naknadu štete. No i po selima se manifestiraju takove pojave. U novinama je rubrika »požari« dovoljno opsežna, više puta opsežnija od mnogo većih dozodlaja. To su epidemske pojave u časovima traženja izlaza iz očajnog položaja.

»SJAJ« KVARNERSKOG BISERA.

Opatica, oktobar. — Zapušenost Opatic je osjećao se samo po rijetkim gostima, koji je posjećuju, već i po svojoj vanjskoj Ulice su u vrlo lošem stanju. Na samom korzu su čitave kaljuže, pa treba dobro paziti, kad automobili prolaze iza kiše i škrepe na cesti kao u otvorenom polju. Osobito se to opaža na korzu od hotela Plöbst do tržnice. — Ta je zapuštenost tako očita, da ju je zabilježila i teta »Vedetta«.

FAŠISTIČNI LISTI PROTI „SLOVENCU“

Između svih jugoslavanskih časopisov se ljubljanski »Slovenec« še najbolji zanima za naš primorski in istrski živeli. Redno prinaša, zlasti u ponedjeljski izdaji, vse polno verodostojnih poročil o življenju in trpljenju Jugoslovancov pod Italijo. Marsikater njegove vesti pa so italijanskim ušesom, gotovo radi svoje resničnosti, zelo malo povsenci in se zato italijanski časopisi, podobno kakor v »Istro«, zaganjajo tudi vanj z vso besnostjo. Tako so ravno zadnje čase dvignili »Giornale d'Italia«, »Popolo d'Italia«, »Popolo di Trieste« in »Piccolo« velik krik in vik radi »Slovenec« trditve, da izvaja goriški škofovski upravitelj Sirotti pritisk na slovenske duhovnike ter zahteva od njih opustitev slovenskega jezika pri opravljanju duhovniških poslov. »Slovenec« na vse te napade odgovoril v dveh uvodnikih dne 15. in 16. oktobra z naslovoma »Strah pred resnico« in »Mi ne bomo odnehali«. Kjer sta oba omenjena članka v marsičem zanimiva ju v izvlečkih prinašamo:

»Zunanji politiki liberalne Italije je italijanska diplomacija utirala pot v svet po sledovih, ki so jih puščale za seboj ideje velikih mislecev, umetnikov in tudi idealnih borcev za človeške pravice. Tudi fašistična Italija črpa svoje sile kolikor toliko še vedno iz tega bogatstva, čeprav to radi fašističnih političnih metod, ki so vse prej kakor svobodoljubne, čedalje bolj pojemajo. Morda si fašistični glavari niti sami niso zvesti, kako jim ta kapital, ki so ga italijanski geniji kopicili z vztrajnim delom stoletja, drži iz rok. Morda se sami ne zavedajo, v kako kričečem nasprotju je danes njihova večna pesem o dvatisočletni civilizaciji z njihovim resničnim ravnanjem, z njihovo politiko proti lastnim državljanom, posebno tistim, ki so tuje narodnosti.

Dalje govori članek o vlogi lateranskega konkordata ter njegovem izigravanju s strani fašistične Italije. »Fašistični politiki so tudi bili prepričani, da bo že vest o spravi v Lateranu tako vplivala na jugoslovansko duhovščino v Italiji, da se bo tudi ona spravila s fašističnim Rimom in zapustila svoje ljudstvo. Da, računali so tudi, da vzniknejo simpatije za dučela tudi onkraj meje in da bodo lahko manje zidali svoje politične težnje in z njihovo pomočjo celo posegali v notranjepolitično življenje svojih sosedov.

Dalje govori članek o vlogi lateranskega konkordata ter njegovem izigravanju s strani fašistične Italije.

»S fašističnim tiskom pač ne bomo polemizirali. Samo nedolžen nasvet bi radi dali pisarjem, ki trosijo z visokih tribun v Ri-

mu kulturo vsemu svetu: Če hočejo, da njihovi izbruhi proti nam pred svetom kaj zaležejo, potem naj zanikajo, ako se upajo, tale dejstva:

1. V Beneški Sloveniji so politična oblastva prepovedala slovensko pridigovanje.

2. Katekizem, spisani v rezijanskem narječju, plenijo orožniki po kmečkih hišah; oblastva so prisilila duhovnike, da so pozvali v cerkvi vernike, naj prineso katekizme v župnišče, kjer so jih orožniki zaplenili.

3. Duhovščina v Beneški Sloveniji je pod trajnim policijskim nadzorom.

4. Po vsej Julijski Krajini je slovenski, oziroma hrvatski verouk v šoli prepovedan; duhovniki učijo otroke verstvo samo v cerkvi in ne smejo pri tem uporabljati nikakih učnih pripomočkov, kakor n. pr. šolsko tablo ali karkoli, kar bi spominjalo na šolo.

5. Duhovnikom je prepovedano imeti kakršneoli zveze z otroki izven cerkve. (Nedavno so politična oblastva zahtevala premestitev duhovnika — cerkveno oblast jo je morala tuda izvršiti — samo radi tega, ker je peljal »Marijin vrtec« na izprehod v bližnjo podružnico.)

6. Glavni državni pravdnik v Trstu, ki v smislu konkordata lahko vloži proti umeščenju vsakega župnika svoj veto, ni po sklepu konkordata v letu 1929 do danes priznal skoro nobenega slovenskega župnika. Dolga vrsta jugoslovanskih duhovnikov je radi tega že več let brez plače.

7. Jugoslovanski duhovniki se postavljajo pod politično nadzorstvo italijanskih duhovnikov, ki prihajajo na fare z državno podporo kot kurati »Balille« ali veroučitelji.

8. Od konca leta 1930 se ne sme tiskati v Julijski Krajini niti najmanjši verski listič; celo podobice s slovenskimi podpismi ne morejo svobodno krožiti.

9. V tržaško-koprski škofiji so oblastniki izgnali iz neštevilnih slovenskih cerkva jezik domačega ljudstva. (Se v zadnji številki smo poročali, kako je bilo v Šmarju v Kopru aretiranih deset ljudi, ker so dekleta med procesijo prepevala v slovenskem jeziku).

10. 62 far v Istri nima duhovnika, ki bi lahko oznanjal vernikom božjo besedo v njihovem jeziku.

Te trde resnice ne olepšajo niti najlepše fraze o dvatisočletni civilizaciji, čeprav povite v Dantejev jezik. Dokler se bo jugoslovanskemu življu pod Italijo godila največja vseh krivic, da ne sme namreč v lastnem jeziku potožiti Stvarniku svojega gorja, bomo neprestano kazali nanjo pred vsem svetom!

SLUČAJ LJUBLJANSKOG INŽINJERA DEDEKA

Skandalozan postupak talijanskih vlasti — Gdje je inž. Dedek, koga su uhapsili još prije mjesec dana na Rijeci — Iznudjivanje sa njegovim puštanjem na slobodu

Jugoslavenske novine donijele su ovih dana vijest, koja se mnogo komentira. Radi se o slučaju uglednog ljubljanskog inženjera Franje Dedeka, kojega su talijanske vlasti uapsile na Rijeci još 17 prošlog mjeseca. Inženir Dedek gradi među ostalim veliko carinsko skladište na Sušaku.

Vozeći se često puta automobilom na Sušak, Dedek je prilikom posljednjih poplava, kad su mnogi putevi prema Sušaku postali na mnogim mjestima neprohodni, upotrijebio put preko Postojne i Rijeke, dakle preko talijanskog teritorija. Kad se neki dan vraćao sa Sušaka u Ljubljano preko talijanskog teritorija, morao je stati kod Matulja kad je upravo preko pruge polazio vlak. U tom času došla je tamo i jedna četa talijanske vojske, među njima i četa s poljskom kuhinjom, na kojoj je sjedilo nekoliko vojnika, koji su upravo u taj čas jeli — špagete. Voinici su se međusobno šalili i — prizor je bio takav, da ga je inž. Dedek — fotografirao. Sada mu je prišao jedan podčasnik koji ga je opomenuo, da je svako fotografiranje u pograničnoj zoni zabranjeno. Inž. Dedek je zbog toga predao cijeli film, kojeg je imao u aparatu. Zaleći se dotičnom podčasniku, što će mu propasti i snimci njegovih novogradnja na Sušaku. Podčasnik mu je dao na to svoju adresu i pozvao ga, da ga posjeti na Rijeci gdje će mu vratiti njegove snimke sa Sušaka.

Kako inž. Dedek nije dosta dugo poslije toga bio na Sušaku, pisao je podčasniku neka film preda ravatelju Banco di Roma na Rijeci koji će mu u njegovo ime isplatiti eventualne troškove.

Dne 17. septembra bio je inž. Dedek sa svojim šoferom na Rijeci. S njim su u automobilu bile još dvije osobe. Kad su se medjutim dovezli do graničnog mosta, talijanske su vlasti uapsile Dedeka i njegovog šofera, a ostala su dva putnika propustili u Jugoslaviju. Auto, vlasništvo inž. Dedeka, također je zaplijenjen. Inž. Dedek i njegov šofer Alojzij Bešter odvedeni su na riječku kvesturu, i od onda im se bio zameo svaki trag. Rodbina inž. Dedeka obratila se talijanskim vlastima i ponudila kauciju za njegovo puštanje na slobodu i sve što bi se od njih tražilo, ali sve dosada nije od inž. Dedeka bilo nikakvih vijesti.

Sve molbe bolesne 78-godišnje majke ne pomažu da bi se štogod saznalo o njima, niti im se može štogod poručiti, kako je doma, kako je s poduzećem, kako je s Dedekovom majkom, koja je inž. Dedeku

uz njegovo poduzeće jedina skrb i radost.

Sada dolazi najljepše, što karakterizira čitav slučaj i postupak talijanskih vlasti. Zastupnik interesa inž. Dedeka na Sušaku dobio je od njih obavijest, da će talijanske vlasti pustiti inž. Dedeka i šofera na slobodu tek onda, kada jugoslovanske vlasti oslobode nekog talijanskog državljanina Parenzana, koji je zbog špijunaže osuđen na 12 godina robije.

Tako dva nevina čovjeka leže u talijanskom zatvoru, jer talijanske vlasti hoće da iznude oslobodjenje jednog svog osuđenog špijuna.

Jugoslovenski konzul na Rijeci uložio je protest protiv ovakvog postupka talijanskih vlasti, ali dosada nije bilo uspjeha.

Radi toga vlada velika uzrujanost osobito u Ljubljani i na Sušaku, gdje je inž. Dedek bio poznat i cijenjen.

Ovakav postupak talijanskih vlasti izaziva opravdanu osudu i izgražanje.

NOVA UAPŠENJA

Ljubljana, 18. oktobra. O sudbini uglednog ljubljanskog arhitekta i poduzetnika inž. Franje Dedeka, doznaje se tek sada nešto pozitivno. Naime da su inž. Franjo Dedek i njegov šofer Alojzij Bešter internirani u Kopru. Pravni zastupnik inženjera Dedeka dr. Milan Korun, poduzeo je odmah, kad je doznao o ovom uhićenju brojne intervencije. Intervenirao je kod talijanskog poslanstva u Beogradu, pa čak i kod talijanskog ministarstva vanjskih poslova i tek sada je dobio službeno obavještenje, da se protiv inž. Dedeka vodi istraga, koja će uskoro biti završena. Doznaje se i to, da je inž. Dedek bio najprije uhićen na Rijeci a onda preveđen u Trst i sada se nalazi u Kopru.

Dok se tako polako razjašnjava afera inž. Dedeka, javlja se već novi slučaj uhićenja jugoslovanskih državljanina. Sinoć u 8 i po sati, bio je na željezničkoj stanici u Postojni uhićen željeznički bravar Henrich Mekunda, rodom iz Postojne, koji je jugoslovanski podanik, a sa stalnim boravištem u Cerknici kod Rakeka. Kad je Mekunda istupio iz ljubljanskog vlaka te prošao preko u carinarnicu na pregled, zaustavili su ga dva policijska agenta te mu najavili, da je uhićen. Odveli su ga u pograničnu policiju gdje su ga preslušali. Nakon toga preslušanja svezali su ga u lance i odveli u Trst. U Postojni i okolici, uhićeno je ovih dana iz nepoznatih razloga oko 30 Slovenaca.

Italija sprema rat?

Utrjevanje meje

Ziri, oktobra 1933. — V Pobrdu, le par sto metrov pod železniško postajo, gradijo veliko vojašnico, za katero so projektirana 4 večja poslopja. Kako se jim mudi, pojasnuje dejstvo, da delajo v petek in svetek z mrzlimo hitrostjo. Pred zimo morata biti dva objekta pod streho. Ko pa bodo dovršeni vsi štirje projektirani objekti s pritlikinami, se be v Pobrdu vojaštvo stalno naselilo.

V vsem Podbrškem kotu je meja pravcata trdnjava in nas nekako spominja na kitajski zid. Pa ne samo nad zemljo, tudi pod zemljo vrtajo in kopljejo rove ter delajo podzemne utrbe in skladišča. Gradnje teh naprav, ki se grade povečini samo na privatnih zemljiščih, tako napredujejo, da se je bati da bodo čez nekaj let ob meji samo državna in ne več privatna zemljišča.

NOVA VOJAŠKA CESTA.

Reka, oktobra 1933. — Nova vojaška cesta s Trnovega na Milanje (vrh pred Snežniškim gozdom, katerega močno utrjujejo) se gradi z ameriškano hitrostjo. Ta je že druga nova vojaška cesta, ki bo neposredno vezala Snežnik s Trnovom. Sicer te ceste ne bodo mogli uporabljati za težje prevoze, ker bo kljub dobri izvedbi in položni izpeljavi le še prestrma, bo pa zato najkrajša.

VOJAŠNICE IN SKLADIŠČA SO VISOKO OGRAJENA.

Postojna, septembra 1933. — Novo in obširno vojašnico v Trnovem so ogradili s preko 3 metra visokim zidom. Na večih krajih ograje so vdolane v zid stražnice. Govorijo tudi, da bodo cesto, ob kateri stoji vojašnica in ki pelje iz Trnovega proti Ribnici—Trst, zaprli do železniškega mostu ter speljali novo po najlepšem delu trnovskega polja.

Del naprav v Dulah pri Neverkah so dokončali. Ogradili so skladišča z visokim betonskim zidom in številnimi opazovalnicama v katerih je nastanjena straža. Zidu se nes me nihče približati. V skladišča pa noč in dan dovažajo vojaški material. S tem pa še ni dokončano utrjevanje tega kota. V načrtu so še razne druge vojaške naprave, o katerih bomo še drugič poročali.

U 9 MJESECI 5 NOVIH PODMORNICA.

Trst, oktobra. — Podmornica »Gallatea«, koja je nedavno spuštenu u more je beta, koja je u ovih zadnjih 9 mjeseci izgradjena u Tržicu. Prije nje su izgradjene: »Sirena«, »Naiaed«, »Nereide« i »Anfitrite«. Za koji mjesec će dovršiti i šestu iste vrste »Ondina«. Duge su 61 metar, a široke 5.70. U danima onče bilade samo si Italija dozvoljava takove troškove. Da li to rade za obranu ili napad stvar je pomorska stručnjaka. Oni bi to kod drugih država nazvali »corsa agli armamenti«.

VOJAŠKA DELA PRI ST. PETRU NA KRASU.

St. Peter na Krasu, oktobra. — Poleg ostalih utrdob o katerih je bilo že mnogo pisanega in ki jih je že ogromno, grade sedaj celo vrsto novih kaverni. Te kaverne stoje v ravni vrsti v smeri od St. Petra na Krasu, do Hruševja, Stran in do Nanosa. Delo je v polnem teku. Služile naj bi kot spopolnilo vseh onih vojaških del zapadno od te črte, ter naj bi tvorile nekako obrambno črto, na tej odprti in ravni pokrajini. Dela se vrše, kot povsod z največjo opreznostjo in bojaznijo pred tujimi, zlasti pa domačimi očmi. Ceste, ki vodijo čez to črto so povsod na vse načine maskirane, da se ničesar ne vidi.

VOJASKI LETALSKI TEČAJ ZA MLADINO.

Gorica, oktobra. — V začetku septembra se je začel na vojaškem letališču v Mirnu pri Gorici vojaški letalni tečaj za fašistično mladino, ki naj bi zgolj italijanske pilote. Udeleženci so se pričeli najpreje vaditi v letanju z brezmotornim letalom (volo a vela). V ta tečaj skušajo vsiliti in prisiliti tudi nekaj slovenskih študentov.

EKSPLOZIJE U ITALIJI.

U miestu Spilambroto nedaleko Monde ne nastala je ovih dana eksplozija u tamošnjoj tvornici baruta Detonacija se čula 3 km daleko. Prilikom eksplozije dva su radnika poginula, a dvije su radnice teško ranjene.

U Torniju eksplodirao je kotao u tvornici mineralnih uolja. Prilikom eksplozije su poginula tri radnika.

LAMENTACIJE ZBOG TALIJANSKOG JEZIKA NA MALTI.

Jedan talijanski književnik se tužio londonskom »Timesu« radi zapostavljanja talijanskog jezika na Malti. Od tri jezika, koja se govore u britanskim kolonijama — francuski u Kanadi, holandski u Južnoj Africi i talijanski na Malti — samo se proti talijanskom uzelo mjere. Pisac pita, zašto se ne bi postupalo i sa talijanskim jezikom na Malti kao sa francuskim i holandskim u drugim engleskim dominijonima. Pitanje je dosta depasirano jer Francuzima ne pada na pamet penetracija u Kanadu ni Nizozemcima u Afriku. dok Talijani otvoreno manifestiraju svoje aspiracije na Maltu, premda službeno izjavljuju, da ne smatraju Maltu neoslobođenom zemljom.

O našima u Julijskoj Krajini

Sa zadovoljstvom u duši registriramo svaki glas u štampi kojemu je svrha upoznavanje javnosti, domaće i inozemne, sa prilikama našega naroda u Italiji, uzimajući u obranu i zalazući se za njegova prava, gažena danas jače no ikada u njegovoj povijesti.

Danas donosimo što piše »Slovansky prehled«, zatim jugoslovenske novine u Americi i »Narodna obrana«.

»SLOVANSKY PREHLED« O SLAVENSKIM MANJINAMA U ITALIJI I NJEMAČKOJ.

Praška mjesečna revija »Slovansky Prehled« u svom posljednjem 7. broju za mjesec rujan donosi u rubrici »Slaveni u neslavenskim državama«, bilješke i informacije o Lužičkim Srbima i Poljacima u Njemačkoj, te o Jugoslavenima u Italiji.

Članak o Lužičkim Srbima je dosta opširan i u njemu se registriju poznati događaji iz kulturno-političkog života Lužičkih Srba i mjere koje je poduzimala njemačka vlast na štetu narodnih interesa ove slavenske manjine u posljednje vrijeme. — »Slovansky Prehled« spominje pisanje »Srpskih novina«, koje su nastojanjem i mjerama njemačke vlade prisilno orijentirane u duhu Hitlerove Njemačke, pa tako ističe i ovaj pasus iz »Srpskih novina« od 26. juna: »Lužički narod stoji vjerno uz njemačku državu i nikada i na nikoli način ne pristaje da ga se otudji od njegove domovine. Narodni preporod u Njemačkoj također je razjasnio srpsku stvar tako da je put lužičkog rada za budućnost jasan: samo u okviru naše njemačke domovine hoćemo njegovati naše srpstvo.« Ova je misao osobito karakteristična za metode kojima se Hitlerova Njemačka posluša oduzevši Lužičkim Srbima pravo i mogućnost da sami zastupaju svoje narodne interese. Umjesto njih t. j. pravih Lužičko-srpskih predstavnika govore sada preko »Srpskih novina« Hitlerovi namještenici u toj redakciji i — naravno je da oni onda ustaju protiv Češke, gdje za ovu najmanju slavensku granu postoji od uvijek najveći interes. U jednom drugom članku 8. VII. »Srpske novine« opet po diktatu izražavaju lojalnost njemačkoj državi i otklanja se zaštita vangrančnih novina. U članku od 24. VII. »Srpske novine« ustaju protiv velikog manifestacionog zbora u Mužskem u korist Lužičkih Srba. Njemačke su novine tada prenijele ovaj posljednji članak kao protučeski glas lužičkih Srba.

»Slovansky Prehled« bilježi zatim da je prestao izlaziti beletristički časopis »Lužica«, koji je osnovan godine 1882. Donja Lužica je sada uopće bez časopisa, jer je 29. srpnja prestao izlaziti »Serbski casnik«.

O Poljacima u Njemačkoj »Slovansky Prehled« spominje među ostalim, da su organizacije poljskih socijalista (na pr. u Leipzigu, Berlinu i dr.) bile raspuštene a arhivi zaplijenjeni.

Kronika glavnijih događaja iz života naše manjine detaljno je registrirana. Do-

bar informator Josip Vuga iznosi najprije kako Talijani sve više utvrđuju granicu prema Jugoslaviji. Zatim spominje tragičan slučaj Valentina Eržena, iznosi zatim slučaj Trščanina Pregarca, koji je ljetos bio u Trstu najprije zatvoren, a onda odveden u talijansku vojsku, ma da je jugoslavenski državljani. U Gorici je bio osuđen Slovenac Svilič na pet mjeseci, jer je bez znanja redarstva posjetio svoje prijatelje u susjednoj općini. Vuga zatim registrira i druge slučajeve zlostavljanja, pa među ostalim spominje i slučaj Antuna Ščulac, koji je bio tri mjeseca u zatvoru radi toga što su kod njega nadjene hrvatske i slovenske knjige tiskane i cenzurirane u Trstu, a neke izdane u Zagrebu još prije rata. U općini Prem u Goričkoj imala je Gorička Matica kao i drugdje svog povjerenika. Poslije premetačine koju su vlasti izvršile kod njega morao je predati popis pretplatnika, kojima su onda oružnici zaplijenili neke knjige, a sam povjerenik bio je kažnjen globom. Vuga poslije toga nabroja neke slučaje gdje su ljudi bili kažnjavani zato, jer su pjevali slovenski ili hrvatski. Spominje zatim ovaj karakterističan događaj: 25. travnja ove godine pošli su seljaci iz okolice Buzeta u crkvu na Vrh da prisustvuju procesiji. Kad je svećenik počeo moliti litanije talijanski, svijet se najedamput razišao. Poslije toga je na zahtjev svećenika bila istraga, ali bez rezultata. Ipak su glavari obitelji odsjedi po jedan dan u zatvoru. »Slovansky prehled« spominje još i slučaj sa spomen-pločom pjesnika Gregorčiča u Ribembergu, koju su fašisti razbili. Isto tako razbijen je nadgrobni kamen svećeniku Jelenicu i obitelji Zigante radi hrvatskih natpisa.

Kako se vidi iz ovoga »Slovansky Prehled« je dobro informiran o slavenskim manjinama. Pisanje ove ugledne praške slavenske revije dokazuje još jednom interes, koji se u Čehoslovačkoj posvećuje problemu slavenskih manjina, prema tome i našem pitanju. Kulturni slavenski svijet može i odatle, iz ovakve obične kronike da dobije pojam kakvom su postupku izloženi Slaveni izvan slavenskih država, u dvjema fašističkim državama: Italiji i Njemačkoj.

JUGOSLOVENSKA ŠTAMPA U AMERICI I JULIJSKA KRAJINA

Za štampu naših iseljenika u Americi može se reći da u većini redovno prati prilike u Julijskoj Krajini i da o našem pitanju piše sa simpatijom i razumijevanjem.

List »Jugoslavija« koji izlazi u Buenos Airesu donosi tako u svom broju od 16. septembra kroniku događaja iz Julijske Krajine pod naslovom: Iz zaslužnoga Primorja. U istom broju list donosi (u svojem slovenskom dijelu) članak na slovenskom jeziku o komemoraciji u počast bazovičkih žrtava, što ju je priredio Sokol »La Paternal« (o tom je društvu bila riječ nedavno u jednom od naših prošlih brojeva). Komemoracija je imala vrlo lijepi uspjeh i održana je sasvim u duhu pravog

odavanja počasti mučenicima u Bazovici i u Puli.

U broju prije toga (9. septembra) isti je list posvetio čitavu stranicu našem pitanju. Donio je uvodnik: »O tretji obletnici naših narodnih mučenikov v Bazovici«, zatim članak pod naslovom: »Slovansko ljudstvo pod Mussolinijevim krutim jarmom« sa slikom Vladimira Gortana i četvorice njegovih drugova sa puljskog procesa: Bačac Viktora, Ladavac Dušana, Ladavac Vjekoslava i Gortan Zivka. Nadalje je prikazao rad Mladinske matice u Ljubljani i aktivnost mladinskih kulturnih radnika.

Članci »Hrvatske« imala je u svoja dva broja uspomene Ante Belanića iz Zagreba pod naslovom: Istra i Jugoslavija. Ove se Belanićeve uspomene odnose na prilike u Istri, u doba prevrata i prve godine po dolasku Talijana.

U broju od 21. septembra list je donio pjesmu Silvestra Jovice u spomen bazovičkim žrtvama, kojima je pored toga posvetio i dva manja toplo pisana članka.

List »Serbian Herald« (San Francisco) donio je u broju od 16. septembra izvještaj o emigrantskom taboru u Crnomlju.

REZULTATI JEDNE POLITIKE.

Pod tim naslovom donosi posljednji broj časopisa »Narodna odbrana« (od 15. oktobra) prikaz koji se bavi položajem našega naroda u Julijskoj Krajini. U članku se spominju najprije sumarno, a najnoviji nekog događaja i podrobnije, sva zlodjela koja vrši fašizam u našim krajevima.

»PREFERITE IL PRODOTTO NAZIONALE«

Ostala je samo prazna krilatica. Trst, oktobra 1933. Iz razumljivih i opravdanih razloga sve su talijanske vlade iza rata nastojale da među svojim građanima uvedu što veću uporabu domaćih proizvoda. Među prvim ekonomskim krilaticama fašističke vlade bila je ona poznata »preferite il prodotto nazionale« — dajte prednost domaćem proizvodu. Među Talijanima je uvriježeno osvjedočenje da su talijanski produkti kvalitativno mnogo gorri od inozemnih, pa to osvjedočenje nije mogao da iskorijeni ni sadašnji režim ni u ovim teškim vremenima. Nalazimo i sada u jedanaestoj godini fašističke ere čitave članke u kojima se novine tuže da su Talijani još uvijek robovi predrasuda o boljoj vrijednosti tuđih proizvoda, pa ako ikako mogu, kupuju radije tuđu robu i ponose se tuđim markama. U tom pogledu — plišu talijanske novine — bonifikacija duha nije još dovršena i baki eksotičnog snobizma teško iščezava. No nije po svoj prilici sva krivnja samo na konsumentima, koji zapostavljaju domaće proizvode, nego će nešto biti krivi i producenti.

ŠALJITE PRETPLATU!

i žalosni dokaz da je sadašnje centralno vodstvo katoličke crkve Lateranskim ugovorom prešlo preko temeljnih načela katoličke vjere i time sklopilo pakt koji je u suprotnosti sa duhom katoličizma uopće.

Iz prikaza izlazi jasno da je Vatikan svojevremeno žrtvovao prava Crkve na štetu naše narodne manjine i time prekinuo sa tisućljetnom tradicijom i naučavanjem da su svi narodi u Crkvi ravnopravni.

Lateranski ugovor, koji je navodno imao urediti odnose između Države i Crkve, zapravo je te odnose još i pogoršao, jer se ono što se dešava u Julijskoj Krajini i Južnom Tirolu nikako ne može nazvati poboljšanjem, već jedino pogoršanjem prilika, koje postaju svakim danom sve teže i nesređenije.

Današnji službeni predstavnici katoličke crkve dozvolili su protivno tradiciji i načelima Crkve da jedan režim upotrebi Crkvu, vjeru i njezine ustanove kao sretstva za odnarođivanje drugog naroda i što je najgore, mjesto da su se po zahtjevima kršćanske nauke tome najodlučnije opirali i branili ona načela koja je Crkva kroz vijekove proglašavala za naravno i vrhunaravno pravo svakog naroda — naime za prava upotrebe narodnog jezika manjine u vjerskim potrebama vjernika i naučavanja vjeronauka u materinskom jeziku djece — oni su ovo odnarođivanje zakonski utvrdili i time Crkvu ponizili na oruđe za odnarođivanje jedne narodne manjine.

Lateranski ugovor kojim bi se bilo moralo manjinama osigurati barem najelementarnije pravo upotrebe narodnog jezika u crkvi, ne samo da im to pravo nije osigurao nego im je i ono oduzeo što su dotada još bile sačuvali.

Pisac je ovu svoju tvrdnju detaljno i dokumentarno dokazao. Prisilno otpuštanje goričkog nadbiskupa dra. Sedeja i sve makinacije protiv njega opširno su prikazane. A osvijetljena je vrlo dobro i uloga apostolskog vizitatora biskupa Luca-Passetta kao i nasilna eksproprijacija slovenskog »Alojzijevišća«, ličnost novog administratora goričke nadbiskupije Sirotti-a kao i sva progona slovenskog svećenstva u Julijskoj Krajini, naročito ona koja su nastala iza Lateranskog ugovora.

Sve što je potrebno za jedan objektivni prikaz o stanju i vjerskim prilikama našeg naroda u Julijskoj Krajini ovdje je precizno izneseno.

Pisac je na koncu prikazao i vjerske prilike Nijemaca u Južnom Tirolu čija je sudbina pod Italijom slična našoj, pa ćemo radi potpunosti prikaza donijeti poglavlja koja go-

NAŠ KOROTAN

SPOMIN NA KOROŠKI PLEBISCIT V LJUBLJANI.

Kakor vsako leto se je tudi letos dne 9. oktobra na predvečer obletnice koroškega plebiscita vršila pri spominski plošči pred univerzo kratka svečanost. Ob 8. uri zvečer je prišlo okrog 60 članov srednješolskega društva »Preporoda«, ki so položili k plošči krasen šopek cvetic. Za njimi so strumno prikorakali člani mladine Narodne Odbrane. Tudi ti so prinesli cvetja, njih vodja pa je imel kratek nagovor. Zbrano občinstvo je nemo zrla na napis osvetljen z gorečimi svečami:

10. X. 1920.

O bratje, jaz ne spim,
le čakam vas
in čakam vas.
da zremo skupaj
čez St. Vid
med brate
našo Zilo pit.

in pri tem z grenkoto v srcu razmišljalo o kruti usodi vseh naših neosvobojenih.

SPOMINSKA SVEČANOST V DRUŠTVU »TABOR«.

V četrtek, dne 12. t. mj. je agilno emigrantsko društvo »Tabor« organiziralo spominsko svečanost, na katero je povabilo vse emigrantske, narodno-obrambene in druge nacionalne organizacije, ki so se svečani v res lepem številu udeležile ter napolnile dvorano na realki do zadnjega kotička. V posebno velikem številu so se te svečanosti udeležili emigranti iz Julijske Krajine, ki so ob sličnih prilikah vedno v prvi vrsti. Svečanost je otvoril predsednik »Tabora« g. Strekelj. Po kratkem zahvalnem in pozdravnem nagovoru je dal besedo tajniku Osrednjega odbora kluba koroških Slovencev v Ljubljani, g. Franu Uršiču, ki je v stvarnem orisu prikazal razvoj in sedanje stanje germanizacije na Koroškem. Nizovim izjavljanjem so navzoči sledili z živim zanimanjem. Po njegovih podatkih, ki so plod njegovega vzornega dela, živi sedaj na Koroškem 90.000 Slovencev. S spominom na nesrečni potek plebiscita je predavatelj, ki mu je občinstvo živahno aplavdiralo, zaključil s pomenbnimi besedami, ki jih je izrekel delegat naše države pri plebiscitni komisiji Jovanović: »Jugoslavija ne bo Koroške nikoli pozabila!«

Predsednik osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev v Ljubljani g. Dr. Julij Fellacher je v temperamentnem govoru naglasil, da 10. oktobra ni dan žalovanja, temveč dan neumornega in vztrajnega dela v prid naši Koroški, dela, ki naj našim nesrečnim bratom prinese svobodo.

Oba govornika sta bila med govorom večkrat prekinjena z gromkim odobravanjem. Predsednik Tabora se je ob koncu toplo zahvalil gg. predavateljsima kakor tudi vsem, ki so se sestanka udeležili ter s tem dokazali, da jim je usoda naše Koroške vedno pri srcu. Obenem je povabil vse navzoče, da se udeležijo prihodnjega sestanka, ki bo posvečen spominu obletnice junaške smrti velikega narodnega mučenika Vladimira Gortana.

F. Z.

MUSSOLINI, VATIKAN I MANJINE

JEDNA INTERESANTNA I DOKUMENTIRANA RASPRAVA.

»Mitteilungen«, bečki časopis, koji ima za zadatac da informira evropsku javnost o stanju narodnih manjina pod Italijom, donio je nije tome dugo, opširni i svestrani prikaz o položaju naše jugoslovenske i njemačke manjine pod Italijom.

Uvjereni smo, da će ovaj prikaz dobro doći svim onima koji se osobito zanimaju za prilike u Julijskoj Krajini. Naši će čitatelji u njemu naći detaljnije obavještenje, dokumentarne podatke o toku događaja u Julijskoj Krajini i sudbini naše narodne manjine. Zato će odsada izlaziti redovno u našem listu prijevod ovoga opširnog prikaza kojemu je pisac jedna od najkompetentnijih ličnosti i ponajboljih poznavaca prilika o kojima raspravlja. Bila bi šteta da se ovakav materijal, prvovrsni dokumenat ne objavi i u našem jeziku.

Sam prikaz obuhvaća razvitak događaja u Julijskoj Krajini i prilike nastale iza kako je bio sklopljen Lateranski ugovor 11. februara 1929., kojim je ugovorom došlo do izmirenja između talijanske države i Vatikana. Sadržaj ove rasprave razdijeljen je u tri dijela: prvi prikazuje sam Lateranski ugovor, drugi govori o prilikama u Julijskoj Krajini, koje su nastale iza sklopljenog ugovora, te primjeni samog ugovora obzirom na našu narodnu manjinu. Treći dio raspravlja o prilikama u Južnom Tirolu i posljedicama koje ima Lateranski ugovor za vjerski i nacionalni život njemačke manjine.

Prikaz, koji bismo možda mogli nazvati detaljnom studijom o biti i duhu Lateranskog ugovora, pisan je načelno sa katoličkog stanovišta a to jest baš ono što mu zapravo daje još veće značenje. Pisu se stoga nikako ne može prigovoriti da brani svoju narodnu stvar sa stanovišta užeg nacionalnog okvira i da bi stoga sudio neobjektivno.

Objektivni stav pisca je ono što odlikuje ovaj prikaz, koji nam ocijenjuje važnost Lateranskog ugovora na prvom i jedinom redu sa stanovišta onih načela, koja je katolička crkva kroz stoljeća ispovijedala za svoja, a koja je Lateranskim ugovorom zanijekala. Stvar time postaje još tragičnija — kako pisac kaže — jer Lateranski ugovor, koji je po svome duhu jedinstven u povijesti sličnih ugovora, ne pogađa samo narodne manjine u Italiji, proti kojih je bitno uperen, nego je on

vore o vjerskim prilikama Nijemaca u Južnom Tirolu kako bi se naši čitatelji upoznali i sa prilikama onih koji danas pod Italijom dijele istu sudbinu s nama.

Manjinska politika Italije, isto tako opsežno kao i sistematski provedena, zauzima i na vjerskom području naročiti i jedinstven stav među evropskim državama. Kada je Italija nakon više godina tvrdokorne borbe morala ustanoviti da nije ni izdaleka postigla željeni cilj onarodenja inorodnog pučanstva, usprkos potlačenja čitavog njemačkog i jugoslovenskog školstva, usprkos potpunog italijaniziranja sudova i javnih uprava, usprkos ukinuća svih njemačkih i jugoslovenskih kulturnih društava, usprkos uvrštenja drugojezične mladeži u talijanske omladinske organizacije, usprkos rasturanja postojećih njemačkih i jugoslovenskih zadruga, usprkos obustavi dnevne štampe u Južnom Tirolu i čitavog periodičnog tiska u Julijskoj Krajini i usprkos intenzivne službene akcije oko italijaniziranja imena i prezimena — postalo je vodećim političkim krugovima u Rimu jasno, da neće ni u buduću moći ostvariti konačni cilj svoje manjinske politike, za koju su toliko žrtava pridonijeli, ako Mussolini ne uspije da za djelo onarodenja ne dobije pomoć — druge velike sile u Italiji — katoličke crkve. Mussolini je, kao realni političar, spoznao da je onarodenje i italijaniziranje Južnog Tirola i Julijske Krajine praktički neprovedivo, sve dotle, dok se duhovnim životom njemačkog i jugoslovenskog pučanstva preplavljeni uticaj katoličke crkve tome protivi. Katolička crkva, koja je starija od fašizma i starija od talijanske države osigurala si je, kroz više od jedno tisućljeće svoje djelatnosti među vjerskim masama njemačkih i jugoslovenskih katolika, tako jaku i neopoborivu poziciju, da može u borbi za duše manjinskih pripadnika lako da potisne državu kao svoga protivnika i da time onemogući sva nastojanja oko italijaniziranja pučanstva Južnog Tirola i Julijske Krajine te time sav trud države učini uzaludnim.

Uslijed te spoznaje odlučio se Mussolini na akciju čija je smjelost u borbama protiv narodnih manjina Evrope jedinstvena. On se odlučio na to da se silom nametne ne samo u područje religioznog života manjina, — što je inače općenito priznato kao nedotakljivo i sveto — već misli da može očekivati, da će se katolička crkva i Sveta Stolica — pod pritiskom njegove energične politike — protivno njezinim temeljnim načelima i dvotisućljetnoj predaji — dati upotrebiti za njegovo djelo onarodnivanja njemačkih i jugoslovenskih katolika u zemlji.

PRVA NAVALA

LATERANSKI UGOVOR OD 11. FEBRUARA 1929.

Borba koju Italija vodi protiv svojih manjina bila je doduše već u prvim počecima uperena i protiv nji-

PRIREDBA U MARIBORU.

Mariborski koroški klub održao je povodom trinaeste obljetnice koroškog plebiscita spomenvečer koja je bila dobro posjećena i lijepo je uspjela. Prvi je govorio predsjednik kluba Hochmüller koji je upozorio na neriješeno koroško pitanje i naglasio da ne smijemo zaboraviti Koroške. Okružni sudac Dr. Čemer dao je pregled predplebiscitne dobe u Koroškoj i prikazao događaje dobrim poznavanjem. On je prikazao cijelo gibanje u Koroškoj detaljno prije plebiscita. Plebiscit je iza nas završio je govorom. Plebiscitom je odlučena pripadnost Austriji, ali — Njemačkoj. Kad se u najbližoj budućnosti to pitanje bude rješavalo, vrijeme nas nesmiye naći nepripravne. Posljednji je govorio još tajnik koroškog kluba Brandtner koji je zaključio da koroški Slovenci nisu sami krivi za plebiscitni nesuspjeh i zato ih Jugoslavija ne smije zaboraviti.

»PLEBISCITNA SLAVNOST DEŽELNE VLADE«.

Graška »Tagespost« javlja: »Celovec, 10. oktobra. Plebiscitna slavnost deželne vlade, Deželni glavari Ferdinand Kernmaier je za 10. oktobar ob 11 uri ob prilici spominjske dne plebiscita na Koroškem povabil predstojnike uradov in oblasti k sprejemu na deželni dvorec, kateremu so prisostvovali tudi konzuli Nemčije i Italije, dalje policijski direktor, celovski župan ter številno zastopniki oficirskega zbora. Deželni glavari je v svojem govoru povdarjal pomembnost obletnice in pozival k složnosti. Svečanost se je končala z ogledom zelo zanimive razstave propagandnega materijala iz dobe plebiscita ki jo je priredilo zgodovinsko društvo za Koroško v deželnem muzeju.«

PREDVOJASKE VAJE.

Žiri, oktobra 1933. — V Podbrdu je priglavljen k predvojskemu tečaju okoli 60 mladeničev, samih Slovencev. Vaje se vrše redno vsako nedeljo med službo božjo. Ob lepem vremenu se na prostem, ob deževnem pa se v zaprtih prostorih vadijo o sestavi pušk, o čišćenju teh itd. Kako neradi zahajajo mladeniči k tem brezpomembnim vajam, od katerih nimajo prav nobene koristi, pač pa le škodu, si lahko predstavljamo. Toda gorje, če bi izostal kdo izmed njih. Sledi ovadba, denarna globa, in kar je najhuje: šikaniranje s strani oblasti, ki v takih slučajih ne priznajejo nikomur.

FAŠISTI, KOJI NE NOSE SVOG ZNAKA!

Kopar — oktobra. Koparski fašjo razaslae je pisma dvanaestorici svojih članova, kojim im prigovara, da nikada ne nose u zupčku fašističkog znaka. Nošenje znaka nije samo dužnost, već i čast. Ako mi znak smeta u sklapanju unosnih poslova to neka vrate iskaznicu. Uvjerava ih, da im se radi toga neće ništa dogoditi. Vidi se dakle, da poslovni svijet ne voli imati posla sa osobama, koje nose fašistički znak, pa ga fašisti iz lične koristi ne nose. Napomena da mogu bez opasnosti vratiti iskaznicu govori o posljedica, koje su s tim otkazom skopčane.

ČETVRTA OBLJETNICA SMRTI VLADIMIRA GORTANA

KOMEMORATIVNI SASTANAK OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA »ISTRE« U ZAGREBU

U subotu 14. o. mj. održan je u društvenim prostorijama vanredno dobro posjećen članski sastanak. Pročelnik Sekcije Vidmar nakon što je pročitao zapisnik komemorira lijepim riječima četvrtu godišnjicu smrti našeg narodnog mučenika Vladimira Gortana. On je među ostalim kazao: Sveta nam je dužnost, da se barem na čas sjetimo i u duhu poklonimo o četvrti godišnjici nepravde i nasilne smrti Vladimira Gortana, tog našeg najidealnijeg istarskog sina, toj našoj prvoj krvavoj žrtvi za osloboditeljske Julijske Krajine. Vladimir Gortan nije mogao, da se proslavi ničim drugim nego samo svojim junačkim srcem, koje je plamtjelo od ljubavi do svog zarobljenog naroda, kojega fašizam proganja i uništava. Zaslugom tog revolucionarnog upornika znala je na čas cijela Evropa, da naš narod u Istri, Trstu i Gorici pati pod fašističkim terorom i da mora oružjem u ruci braniti svoj jezik i svoju narodnost. Uz poklik:

Slava Vladimiru Gortanu završena je ova lijepa komemoracija.

Nakon toga pročitao je referat organizatorno-propagandnog odsjeka Saveza: »O odnosu emigranata i njihovih organizacija do domaćeg pučanstva«. Govorilo se još o tekućim stvarima pa je nakon toga pročelnik zaključio sastanak.

Nakon dulje stanke bio je to prvi članski sastanak, koji je bio vanredno dobro posjećen, pa bi bilo poželjno, da budu i ubuduće naši redoviti sastanci, koji se održavaju svake subote, tako dobro posjećeni, kako bi mogli za te sastanke angažirati što bolje predavače.

Budući članski sastanak bit će u subotu 21. o. mj. u 8 sati navečer. Predavat će jedan naš prijatelj o temi: »Procedura političkih prekršaja i izvršenje kazne u Italiji«. Pozivaju se članovi, da u što većem broju prisustvuju ovom sastanku.

ŠTAMPA U POVODU GORTANOVE OBLJETNICE.

U povodu četvrte obljetnice smrti Vladimira Gortana i osude četvorice njegovih drugova donijela je dnevna štampa tople prigodne članke. Zagrebačke »Novosti« pisale su 17. X. medju ostalim: »Danas se navršuju četiri godine, da je u Puli strijeljan Vladimir Gortan, a četvorica njegovih drugova: Živko Gortan, Viktor Bačac, Dušan Ladavac i Vjekoslav Ladavac da su osuđeni na trideset godina tamnice. Sudovanje Specijalnoga Tribunala, koji je tom prilikom po prvi put došao u naše krajeve pod Italijom, bila je samo stvar formalna, udovoljavanje šablonskim propisima koje se vrši pod krinkom pravde, jer se unapred znalo da će pasti najteža osuda. To nije trebalo tek pretpostavljati i držati vjerojatnim zato što se znalo kakvu svrhu imaše Specijalni Tribunal, naročito kada dolazi suditi izvan svoga sjedišta u Rimu. Svakoga nagadjanja bio nas je riješio predsjednik toga suda fašistički general Cristini, koji je jednom engleskom novinaru unapred izjavio, da će na procesu pasti smrtna osuda. Proces Specijalnoga Tribunala nije bilo dakle nikakovo suđenje, gdje se na temelju točno i savjesno ispitanih okolnosti ustanavlja i izriče osuda, ne, jer je taj proces bio samo maskiranje svega toga. Specijalni Tribunal došao je u Pulu ne da sudi, nego samo da osudi.«

»Jutarnji List« završio je svoj kraći članak ovako: »Žrtva Gortanova i osuda njegovih drugova ostaje zapisana duboko kao znak jedne teške nepravde nad našim narodom u Istri, dokaz teškog stanja, koje traži reparaciju u ime dubokih opće čovječanskih zasada, koje fašizam u današnje doba neskrupulozno gaji.«

»Varaždinske Novosti« od 19. oktobra prenijele su na uvodnom mjestu članak iz »Jutarnjeg lista«: Četvrta obljetnica smrti Vladimira Gortana.

DRUŠTVO »SOČA« — MATICA V LJUBLJANI

bo održalo pri »Levu« dne 21. t. m. spominski večer za padle žrtve. Dne 22. t. m. ob 10.30 uri pa se bo služila sv. maša v Sentiakobski cerkvi. Upamo da se meščanstvo odzove tozadevnemu pozivu polnoštevilo.

ZADUŠNICE ZA VLADIMIRA GORTANA NA SUŠAKU

U utorak su na Sušaku na inicijativu emigrantskog odbora održane zadušnice za istarskog mučenika Vladimira Gortana.

OBLJETNICA MUČENIŠKE SMRTI VLADIMIRJA GORTANA V LJUBLJANI

Na predvečer teške obletnice so se emigrantska, narodnoobrambna in druga nacionalna društva zbrala okrog spominjske plošče pred univerzo, ter s cvetjem in lučkami počastila spomin Njega, ki je žrtvoval vse za svobodo svoje zemlje.

Zbrana množica krepkih in odločnih mladih ljudi je nudila več ko: obljubo, da bo naš Vladimir Gortan, maščevan in bo njegova zemlja, ki jo je tako vroče ljubil, osvobodjena. Ta mladina, v kateri živi duh naših velikih mučenikov, nam je porok, da niso zaman prelili svoje srčne krvi.

SOKOLSKO DRUŠTVO KOMEMORIRA GORTANA.

Sokolsko društvo Zagreb III. priredilo je u srijedu 18. o. mj. na večer sastanak svog članstva, na kojem je komemoriralo pokojnog Vladimira Gortana.

Dulji je izvještaj u slijedećem broju.

DRUŠTVO »TABOR« LJUBLJANA

V četrtak, dne 19. t. m. ob 20 uri je bil na realki (Vegova ulica) komemorativni sastanak našega mučenika Vladimirja Gortana. Govoril je gosp. prof. dr. Lavo Čermelj. Več o temu v prihodnji številki.

OSUDE SPECIJALNOG TRIBUNALA

Pred tribunalom za zaštitu države održana je rasprava protiv deveterice fašista iz Reggio Emilia, koji su optuženi da su provodili antifašističku »propagandu«. Od optuženih dvojica su osuđena na 18 godina, jedan na 16, dva na 15, 1 na 12, dva na 11 i jedan na 1 godinu dana zatvora. Svima optuženima osim posljednjeg oprošteno je na osnovu posljednje amnestije pet godina zatvora.

APŠENJA ANTIFAŠISTA U RIMU

Rim, 17. oktobra. Redarstvo javlja, da je uapšilo tri čovjeka, koji su priznali, da su dne 25. lipnja počinili bombaški atentat u crkvi Sv. Petra.

Rim, 17. oktobra. Agencija Stefani javlja: Redarstvo je uapšilo talijanske državljane Renata Ciana, Aldu Ciana i Leonarda Buchiglioni. Oni su optuženi za teroristička djela u Italiji po nalogu antifašističkih prvaka u inozemstvu. Ova trojica uapšenih izvršili su atentat od 20. lipnja ove godine pred crkvom Sv. Petra u Rimu. Uapšeni Buchiglioni priznao je, da mu je u Parizu emigrant Alberto Ciana povjerio da izvrši atentat na crkvu Svetog Petra u Rimu i druga teroristička djela u Italiji a između ostalog i atentat u Rimu pomoću zagušljivog plina. Tom prilikom mu je emigrant Alberto Ciana dao novaca i materijal za izvršenje ovih djela.

Rim 18. oktobra. Prema informacijama fašističkih listova uapšeni antifašiste Ciana i Buchiglioni spremali su nove atentate, koje bi sigurno bili izvršili da policija nije na vrijeme pronašla krivce i tako je spriječila njihov rad. »Giornale d'Italia« ističe, da strogost fašističkog zakona nikoga ne će mimoići, a ostali listovi traže za uapšene najstrožu kaznu. — Vatikanski organ »Osservatore Romano« zahvaljuje talijanskoj policiji, što je pronašla krivce i protestira što su antifašistički emigranti pod maskom liberalizma i demokracije digli ruku na kršćanske svetinje.

U VENECIJI JE UAPŠEN MUSSOLINIJEV PRIJATELJ ZBOG ŠPIJUNAŽE U RATNOJ MORNARICI.

Londonskom listu »Daily Telegraph« javio je neki dan njegov dopisnik iz Venecije: Prisni prijatelj Mussolinija Donato Batelli osumnjičen je, da je vršio špijunažu u mornarici u korist jedne strane države. Dopisnik dodaje, da se misli, kako ovo uapšenje stoji u vezi s uapšenjem bivšeg talijanskog narodnog zastupnika Umberta Bianchia, koji je u zatvoru već od mjeseca kolovoza. Sudit će mu posebni sud za zaštitu države.

BEZ ISKAZNICE NEMA KRUAH.

Samo fašisti mogu biti namješteni. Trst, oktobra. — Ministarstvo korporacija je naredilo udruženjima poslodavaca, profesionalista i zanatlija, da se drže uvijek zakonske odredbe, kojom je uz ostale uvjete naknadno predviđeno, da onaj, koji hoće da bude namješten kod sindikalnih ili njima sličnih ustanova, mora da je upisan u fašističku stranku. Zato i je broj »revolucionarne« fašističke stranke tako velik. Bez iskaznice nema kruha.

hovitih svećenika i njihovih crkvenih uredaba, ali se tu još radilo većinom o napadajima mjesnih vlasti i mjesnih fašističkih odreda. Tada nije još postojao na veliko zacrtani plan vodećih krugova u Rimu. Iako su već tada svećenici pa i biskupi trpjeli ili čak po uspješliji prodiranje onarodivalačkih nastojanja u crkveni život manjine, radilo se tu o pogriješcima talijanskih svećenika, koje je Sveta Stolica kao vrhovna glava katoličke crkve temeljito odbijala. Odgovorno centralno vodstvo crkve na koje su se tlačili pripadnici manjina često obraćali sa svojim molbama i žalbama, izjavljivalo je opetovano njihovim zastupnicima da Vatikani osuđuje sve mjere što ih vlada poduzima za onarodivanje i da će znati potisnuti i samu pomisao da Crkva saraduje na italijaniziranju onarodnoga pučanstva. Tada još uvijek postojeća svatolinska ideološka razmimoilaženja između talijanske države koja je tlačila manjine i temeljnih načela kršćanske pravednosti kojih se držalo centralno vodstvo crkve, bilo je poznato ne samo njemačkim i jugoslavenskim masama nego i talijanskim.

Prvi otvoreni napadaj što ga je Mussolini poduzeo protiv ovog stava Svete Stolice uslijedio je u godini 1929. povodom sklapanja Lateranskog ugovora. Za vrijeme pogađanja koja su predhodila ugovoru pokušavali su papinski zastupnici da u konkordatu unesu izričitu odredbu da se poduka u nauku vjere u pučkim školama u novim provincijama ima vršiti na matinskom jeziku djece. Zbog indiskrecije talijanske vlade saznala je javnost za sadržaj prijedloga Vatikana.

Iz tog prijedloga vidimo da je Sv. Stolica postavila i zahtjev da bi država mogla »na onim mjestima, gdje je broj svećenika slovenskog i njemačkog jezika nije za dušobrižničke potrebe pučanstva dovoljan«, dovoliti dotičnome biskupu da on »u sporazumu sa talijanskim državnim vlastima pozove svećenika, koji vladaju jednim i drugim jezikom, iz inostranstva«.

Pretstavnic talijanske vlade nisu samo taj predlog Vatikana odlučno odbili, nego i zahtjev, koji se ticao poduke nauka vjere na materinjem jeziku, što je dokaz da se Italija bila odlučila u državnim školama manjinskih područja uloupotrebi za svoju politiku onarodivanja i vjersku obuku. Tada su papinski predstavnici pod pritiskom vlade povukli prijedlog o poduci nauka vjere na materinjem jeziku. Iako i zahtjev o pomoćnim svećenicima iz inostranstva.

Kada je sadržaj Lateranskog ugovora bio objavljen ustanovili su njemački i jugoslavenski katolici Italije sa velikim zgražanjem, da se u tekstu konkordata šutke prešlo preko temeljnog i za život kršćanske obitelji najvažnijeg pitanja: pitanja vjerskog odgoja djece. Tako se velika nada katoličkog pučanstva izjalovila.

KOBNI PROPUST.

Ovo prešućivanje moralo je još više začuditi, što je Italija imala takav školski zakon, koji je već od prije zabranjivao njemačku i slavensku vjeronaučnu obuku u školama Južnog Tirola i Julijske Krajine i na njihovo mjesto stavljao talijansku vjersku obuku i za njemačku i slavensku djecu, kao organski dio državnoga nastavnog plana. To što Sv. Stolica nije javno podigla prigovor protiv ovoga zakona, koji je vreo na najgrublji način naravno pravo njemačkih i jugoslavenskih katolika i prema tome bio i neudoredan i nekršćanski, ima se samo time objasniti, što je talijanska vlada praktički odstupala od provođenja te odredbe i — neobazirajući se na zakonske propise — dozvoljavala i dalje da njemački i jugoslavenski svećenici novih provincija vrše u školama vjersku obuku na materinjem jeziku, kao što je to bilo i prije nego je zakon stupio na snagu. Bila je sigurno zasluga posredovanja Vatikana što je vlada i mimo zakona ovo trpila.

U vrijeme zaključka Lateranskog ugovora stanje stvari je već bilo međutim drukčije. U Južnome Tirolu je vlada već prije pozvala njemačke, a u Juljskoj Krajini upravo na početku školske godine 1928.—29., sve slavenske svećenike da dotadašnju vjersku obuku u materinjem jeziku djece narodnih manjina obustave i od sada dalje predaju na talijanskom jeziku. Budući da su svećenici odbili da se odazovu ovome pozivu vlade bili su po nalogu vlasti iz škole udaljeni i sada se razvija težak konflikt sa državom i vladajućom strankom, koji se upravo početkom god. 1929. bio izvanredno zaoštrio. Pitanje vjerske obuke, preko kojega je konkordat šutke prešao, postalo je gorućim problemom, koji najjače zadire u duševni život manjina.

Kad već Vatikani u konkordatu nije osigurao manjinama vjersku obuku na materinjem jeziku djece, bilo je sigurno puno lakše unesti u konkordat barem izričitu odredbu da se vjerska poduka na talijanskom jeziku smije pružati samo u talijanskim učenicima. U tom slučaju bi se moglo poskrbiti za vjersku poduku njemačke i jugoslavenske djece samo izvan škole — u crkvi ili župnom dvoru isto tako u njihovom materinjem jeziku za talijansku djecu u državnoj školi. Ovakvom dvoznačnom formulacijom mogla je Sveta Stolica u najmanju ruku zakonski onemogućiti da se vjerska obuka na talijanskom jeziku u državnim školama ponizuje na sredstvo onarodivanja inojezične katoličke mladeži. Ovakva jedna odredba nije našalost ušla u konkordat.

SLUŽBENO PONIZENJE JEZIKA MANJINA U LATERANSKOM UGOVORU.

Ono što je gore navedeno tiče se načelno i praktički važnih propusta, ali se — budući o tome nema točne oznake u tekstu — ne može još označiti kao manjinama otvoreno neprijateljski stav. No Mussolini je u Lateranskom ugovoru još više postigao.

Njegovoj je politici uspjelo da su u ugovor ušle odredbe koje su izričito uperene protiv manjina. Treba spomenuti najprije članak 2. konkordata u kojemu se između ostalog nalazi slijedeće:

»Sveta Stolica kao i biskupi mogu ne smetano objavljivati naloge, naredbe, pastirska pisma, diecezne listove i druge za duhovno upravljanje vjernika potrebne naredbe, koje u okviru svoje nadležnosti nađu za shodne...«

»Spomenute objave mogu biti objavljene sa strane Svete Stolice u bilo kojem jeziku; one koje izdaju biskupi moraju biti sastavljene u talijanskom ili latinskom jeziku; crkvena oblast može ipak uz talijanski tekst da priloži i prijevode u stranim jezicima.«

Što je smisao ove odredbe Lateranskog ugovora? Iz nje jasno izlazi da je biskupima Južnog Tirola i Julijske Krajine zakonski zabranjeno da svojim vjernicima njemačke i jugoslavenske narodnosti upravljaju pastirska pisma i objave bilo koje vrste isključivo na njihovom materinjem jeziku, što je u protivnosti sa već davno ukorjenjenim običajima u ovom području kao i u katoličkim zemljama cijeloga svijeta. Iz izreka citiranog članka slijedi također da i diezijski listovi, dakle periodične crkvene tiskane stvari koje bi recimo brixenski biskup za njemačke ili goricki biskup za slovenske katolike htio objaviti, moraju biti objavljene ili samo talijanski ili dvojezično. Ovdje se radi o jednoj odredbi koju su tršćanski i udinski prefekt još u oktobru 1923. bili izdali za slavenski periodički tisk u Juljskoj Krajini, i u kojoj se naređuje da se svi sastavi, notice i inače drugi sadržaj ima od riječi do riječi vjerno donesti (uz slovenski odnosno hrvatski tekst) i u talijanskom prijevodu. Ova naredba, koja je svojedobno u inostranstvu pobudila veliku pažnju, bila je — po nalogu Mussolinija — zbog svoje nečuvnosti povučena. Osobitost Lateranskog ugovora sastoji se u tome da je ona ista naredba, koju je onda Mussolini sam smatrao nepravdom i osudio je, uvedena od obe ugovarajuće strane talijanske države i Vatikana kao zakonska uredba — ne sad više u javnom privatnom tisku slavenskog kojega više nema, nego u crkvenom životu manjina. Ona sada postaje ne samo za Slavene u Juljskoj Krajini nego i Nijemce u Južnom Tirolu zakonska odredba. Kod toga se mora još spomenuti da se niti ova, već sama po sebi nepravdna naredba, o dvojezičnim objavama, prema konkordatu ne mora bezuvjetno poštivati. Prema članku 2. konkordata može ali ne mora crkvena oblast da talijanskom tekstu priloži i prijevod.

(Nastavit će se.)

NAŠA KULTURNA KRONIKA

Knjiga o Jadranskom vprašanju

V Berlinu je izšla knjiga, ki jo je spisal Josef März z naslovom »Adria-Frage« (Bei hefte zur Zeitschrift für Geopolitik. Heft 11. Berlin-Grunewald 1933. Kurt Winkler Verlag G. m. b. H., str. 352).

Ta izredno uspešna knjiga je pisana v poljudno znanstveni obliki in obravnava vprašanje z geopolitičnega stališča. Knjiga je spisana zelo nepristransko.

O jadranskem vprašanju so nagromadili Italijani ogromno literaturo. Zlasti so hoteli v svetovni vojni, ko so hoteli opravičiti v svetu svoje imperialistične načrte na vzhodni obali Jadrana in na Balkanu. Naša literatura o tem vprašanju je zelo majhna. Zato je to delo toliko bolj upoštevano vredno, ker ga je spisal Nemec in še to zelo nepristransko. Ugotovitve znanstvenika so tudi za nas lahko izredno važne. Gospodarski odnosi med Jugoslavijo in Italijo se izredno točno podani in tvorijo gotovo najboljši del knjige. Izredno pravičen pa je v obravnavanju narodnostnega vprašanja. Poiskal je in navajal točne podatke o Slovencih v Italiji in z vidnim sočutjem obravnava položaj slovenske manjšine v Italiji. Pripozna, da bivajo v Beneški Sloveniji Slovenci tja do Čedad in Vidma. Opisal je trpljenje naše manjšine nepristransko. Primorja pa tudi položaj 600.000 Slovencev in Hrvatov v Italiji s stanjem nemške manjšine v Južnem Tirolu ter pokaže v kakem kričečem razmerju stoji ta dve manjšini v primeri s pešico Italijanov na dalmatinski obali, ki imajo mnogo več pravic in kulturnih privilegijev. Statistično podaja maloštevilno naseljenost Italijanov po dalmatinskih mestecih in nato obstoj italijanskih šol z italijanskim učitelstvom za pešico italijanskih učencev, primerja s kulturnimi pravicami stotisočev Slovanov v Italiji, ki nimajo nobene šole in nobenega svojega učitelja. V to sentimentalno politično razmotrivanje vplete tudi številko slovenskih izseljencev iz Primorja v Jugoslavijo in drugam — 120.000 da se jih je izselilo v zadnjih letih, — kar nas lahko navdaja z grozo!

Temeljito je obdelan tudi zgodovinski razvoj, kjer kaže jasno skozi celo dobo boje prebivalcev zapadne obale z vzhodno, ki niso nikoli imeli razumevanja za njih težnje. Tu našteva razne boje od onih proti Benetkam do zadnje svetovne vojne z 12 soškimi bitkami. Kako Italija razume jadransko vprašanje nam pokaže März v slučaju Albanije, ki je postala skoro njena kolonija, čeprav je gospodarsko bliža Jugoslaviji in Grčiji. Italija, ki se je sicer odpovedala z rapalsko pogodbo Dalmaciji, še vedno govori in ustvarja v ljudstvu krivično miselnost, da je Dalmacija res italijansko ozemlje.

Knjiga je zelo dobrodošla, zlasti v tem času. Lahko bo tudi nam v marsičem služila kot dragocen vir. Zato opozarjamo nanjo naše čitatelje, ki zasledujejo take redke dogodke v literaturi.

DR. DINKO TRINAJSTIĆ SAVEZU.

Na pozdrav koji mu je bio upućen sa trećeg emigrantskog kongresa u Ljubljani, naš odlični istarski prvak, senator Dr. Dinko Trinajstić odgovorio je ovom zahvalom:

Savezu jugoslavenskih emigrantskih udruženja

Beograd.

Najsrdahnije se zahvaljujem na prijaznom sjećanju upućenom mi sa trećeg kongresa emigranata iz Julijske Krajine.

Mnogo me veseli i ispunjava dobrim nadama pojačani i organizovani rad u redovima naših emigranata, jer samo čvrsta i složna organizacija može nam donijeti one plodove, koje mi svi želimo.

Dok mi razum služi i noge nose, naći ćete me uvijek pripravna na saradnju u Vašem plemenitom i poštovnom radu.

Bratski Vas pozdravlja i želi svaki uspjeh.

Vrbnik, 12. oktobra 1933.

Dr. Dinko Trinajstić.

OBCNI ZBOR »NANOSA« V MARIBORU.

Društvo primorske mladine »Nanos« v Mariboru je imelo te dni svoj II. redni občni zbor pod vodstvom podpredsednika Danila Viherja. Delovanje društva v preteklem letu je bilo živahno tako na kulturnem, kakor na socialnem področju. V novem poslovnem letu postavlja društvo svoje poslanje na širšo podlago ter bo skušalo organizirati v emigrantske vrste tudi podeželski primorski življenj. Pri volitvah je bil soglasno izvoljen naslednji novi odbor: Kralj Marino, predsednik, Ambrožič Stanko, podpredsednik, Kette Ferdo, II. podpredsednik; Rofic Ljubo, tajnik; Pranjek Makso, namestnik; Lašič Bogumil, blagajnik; Leban Anđel, gospodar; Kompare Zvonka, knjižničarka; V odboru so še: Kralj, Hrovatin, Macarol, Sonc Jurca in Bizjak. Nadzorstveni odbor: Koruza, Stergar, Pivka, razsodišče: Dr. Fornazarič, prof. Bevk in restarater Lesjak.

Gostovanje gledališke družine „Istre“

Ljubljana, 14. oktobra. Danes ob 20 uri je v Delavski zbornici priredila gledališka družina »Istra« na svoji turneji po naših krajih uspešno gostovanje. V sporedu, ki je obsegal dva dramska prikaza, dve recitacije in nekaj pevskih solo točk, so sodelovali bivši člani raznih gledališč v režiji g. Košute — bivšega režiserja goriškega gledališča.

Prizor iz Cankarjevega Hlapca Jerneja z verzijo Grudrove »Naše pesmi« je bil zelo učinkovit, in na umetniški višini. Misel združiti Jernejevo borbo za svoje socialne pravice z simbolom naše borbe je sicer malo ponesrečena, ker se nikakor ne more v isti sapi vsporejati Cankarjevih idej z našimi. Cankarjeve besede, položene na usta Jerneja in njegovega sojetnika so bile, z Grudrovimi skoro brez potrebne miselne zveze ter v nekakem nesoglasju. — Jetnika je igral g. Košuta zelo dobro in naravno. Jerneja je podal g. Strniša dobro. Luč je prizor zelo poživila.

Za drugo točko sta bili dve recitacije ge. Jugove. Prvo, Župančičevo »Pomladno epistolo« je podala naravno in ljubko, še bolj pa drugo: Gregorčičevo »Ob Soči«. Konec pesmi je nekoliko kazilo prepogosto bliskanje in grmenje, ki je odvrčalo pozornost od besedila. Recitaciji sta bili spremljeni s klavirjem, nameščenim za kulisami. Preprosta toda učinkovita točka je bila nagajena s prisrčnim aplavzom.

Trečjo točko so tvorili sliedsepi o Jarca iz komponistov: Lajovica, Konjovića, Ravnika in Bizeta. Pevce je višine tonov zelo dobro odzvala. Zadnji njegovi pesmi je sledil buren aplavz, tako da je g. Jarc dodal še prvo arijo Puccinijeve opere »Tosca«. Kot zadnja točka je bila odigrana Czimmerjeva groteska »Satanova maska«. G. Košuta je podal gledališkega ravnatelja vseskozi dobro, zelo dober pa je bil na koncu, ko je glumil blazneža. G. Strniša je gledališkega slugo podal dobro in je bil mnogo boljši kot pri Hlapcu Jerneju. Ga. Jugova je igrala dobro z živahno gestikulacijo. Komad je v splošnem uspel in je bil nagajen z aplavzom.

H koncu še nekaj besed o celokupni prireditvi. Pozdraviti je treba veliko poštovno sodelovalcev, ki jo je prireditev zahtevala in v tem lahko stavimo gledališko družino »Istra« vsem našim organizacijam za vzgled.

Občinstva je bilo razmeroma malo, kar se da opravičiti, ker je bilo isti večer več koncertov. Na delo naših rojakov in na njih poštovovalnost opozarjamo vse. Prepričani smo, da tudi pri posetu v Zagrebu uspeh ne bo izostal.

PREMIJERA CAREVE »VICENCICE«
o kojoj smo već jednom u našem listu govorili, bit će slijedećeg četvrtka 26. o. m. j. u Narodnom kazalištu na Trgu Kralja Aleksandra. Drama se daje u režiji mladoga redatelja gosp. Ka Mesarića dok naslovnu ulogu igra ljubimica zagrebačke publike gdjica Nada Babić. Za premijeru vlada veliki interes osobito među onom publikom koja pozna dosadašnji Carev književni rad. Na ovu premijeru upozorujemo posebno naše zagrebačke čitatelje.

IZLETI OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA »ISTRE«.

U nedjelju 1. o. m. j. priredila je zagrebačka Omladinska Sekcija društva »Istra« vrlo uspješni izlet na Okič Grad kraj Samobora, a u nedjelju 8. o. m. j. popodnevi izlet u Gračane. Na izletima bilo je oko 20 omladinaca kao i pretsjednici »Istre« g. Stari. Svi su bili zadovoljni sa ovim izletima izrazivši želju, da se i u buduće priređuju ovakvi izleti u prirodu, jer vrlo povoljno utječu na međusobno upoznavanje i srodno drugarstvo među članstvom.

Namjeravni izlet na Sljeme bit će ove nedjelje, jer je prošle nedjelje bilo loše vrijeme.

EMIGRANTOM IZ JULJSKE KRAJINE.

v sreću kršćem u brežičkem sporočamo, da se je osnoval pripravljajući odbor za ustanovitev primorskoga emigrantskega društva v Krškem—Vidmu za okraja Krško in Brežice.

Vabimo sve emigrante iz Julijske Krajine, da pristopijo v našo organizacijo. Dobrodošli so pa tudi: Jugoslovani-domačini, ki sočustvujejo z nami. — Pravila so že odposlana banskji upravi v odobrenje.

V pripravljalnem odboru su: Kodermac Rok, uradnik: Sonc Alojzij, potnik in Kramarčič Anton, posestnik: Zlatič Anton, kovač: Valentinčič Alojz, mizar in Nedoh Martin, čevljar, iz Stare vasi — in drugi.

Ustanovni občni zbor bo javljen v časopisu.

Pripravljalni odbor.

JUGOSLOVENSKA MATICA U ZAGREBU pozivlje Skrij Andriju iz Drskovčana-Knežaka neka javi svoju adresu. — Odbor.

VSE DOLŽNIKE

ki so pred kratkim dobili opomin in pošto položnico, prosimo, da bi nam čim preje poslali še ostalo naročnino lista ker se bliža konec leta. Uprava mora kljub temu, da vsi redno ne plačajo, zmeraj hitro in točno izpolnjevati obveznosti nasproti tiskarni.

KONGRES U LJUBLJANI I — „PICCOLO“

Radi čega se fašistički organ buni

U prošlom smo broju zabilježili neke glasove štampe o emigrantskom kongresu u Ljubljani. Nismo izostavili niti onaj glas sofijskog lista »Nezavisnost« nama i našoj manjini nesklon. Da li je ovaj list vodila kod toga simpatija do fašizma ili koji drugi motiv, nije ovdje toliko važno.

Nedavno se javio i tršćanski »Piccolo« osvrtno na ljubljanski kongres (u broju od 13. o. m. j.) obarajući se na neke pasuse iz govora predsjednik Saveza dra Ivana M. Coka.

Osvrt tršćanskog »Piccola« ne iznenađuje: ta dr. Cok je govorio o Julijskoj Krajini u sklopu Jadranskog problema, a to je glavno radi čega se »Piccolo« buni. Talijani bi naime odavna htjeli da budu jedini gospodari Jadrana, pa naravno kako se može dopustiti da se iznosi drukčiji protivni pojam o jadranskom pitanju. »Piccolo« poziva kod toga u pomoć — talijansku pobjedu, kao da svaki laik ne zna da je »talijanska pobjeda« sinonim nevojničkih podviga, oličenih u — Caporetu. Za »Piccolo« je bezobraznost misliti da je današnja talijanska granica nepravedna, da bi je trebalo pomaknuti duboko na zapad i da Julijska Krajina, po svom karakteru, kako je utvrdio i dr. Cok u svom govoru, geografskom, etnografskom, ekonomskom i strateškom pripada položaju Balkana.

Pasus u kom je dr. Cok istaknuo kako je svjetska kriza pogodila cijeli svijet, pa kako je u osobitoj mjeri pogodila i Italiju, »Piccolo« nikako ne će da dozvoli da je istinit. Čudno je ovo negiranje, pogotovo kad se zato uzmu argumenti kako ih navodi »Piccolo«. »Neka se dr. Cok približi granici pa će na Krasu vidjeti nove ceste, svijetlo, vodovod, vidjet će kako se narodu pomaže u njegovim potrebama, kako mladež raste zdrava i jaka, osjetit će treptanje duha, reda, vedrine, vjere u budućnost.«

To su argumenti »Piccola«, ali sve je to lice jedne blještave fasade, to je površina. »Piccolo« nije otkrio naličja, unutrašnjost stvarnosti: fiskus, zabranu prodaje domaćih vina, oduzimanje obrtnica našim ljudima, koloniziranje Talijana, prisilno u-

vršavanje djece i odraslih u fašističke redove, dijeljenje potpora i nagrada, da — ali učiteljima za odnordjivanje. Šume bajoneta crnih košulja i karabinijera ne govore o normalnosti, a inkvizitorske metode o vedrini i o vjeri u budućnost. Ako te vjere ima, onda je to vjera da će jednom biti bolje, to je nada svakog čovjeka, čak čitavoga naroda u Italiji, da će jednom, nestankom fašizma biti bolje.

Uostalom apsurdno je kad bi netko kao »Piccolo« htio dokazivati nasuprot gospodarske depresije u cijelom svijetu kako je u isto vrijeme Italija od toga dok svi straju, jedina pošteđena. Prije bismo vjerovali obratno: jer se barem dosada znalo, da je upravo u Italiji, dok su inače po ostalom svijetu vladale dobre gospodarske prilike, stanje uvijek bilo mizerabilno. U normalno vrijeme toliko siromaštva kao u Italiji nije uopće bilo nigdje. Ako se mora u Italiji vjerovati da je fašizam i u tom preko noći učinio čudo, svijet izvan Italije ne može se primorati da vidi bijelo, tamo gdje je sve — crno od fašističkog dima.

»Piccolo« se dotiče usput i položaja naše emigracije i na svoj način prikazuje prilike naših ljudi u Jugoslaviji, pokazujući zato veliku brigu. Nema smisla u tom pogledu trošiti sa »Piccolom« riječi. On tvrdi svoje (ima zato računa) a mi opet znamo svoje, i »Piccolo« je daleko od toga da bi nešto shvatio, ali je nevjerojatno sa koliko cinizma piše o nama tj. o našoj emigraciji, koja je baš radi stanja koji »Piccolo« uzdiže, morala ostaviti svoj kraj, radi gospodarske katastrofe, nezaposlenosti, i političkog terora. Uostalom ta nasilja nad našim narodom su i danas takva, da vrijeđaju ne samo nacionalni ponos svih Jugoslavena nego i čovječanski osjećaj svih ljudi. A organizirana emigracija iz Julijske Krajine u Jugoslaviji je ona koja će to svijetu i dalje govoriti i nastojati da se to ne zaboravi i ne pusti s vida niti na čas. To je u ostalom glavno radi čega se »Piccolo« i buni i radi čega će se vjerojatno i dalje buniti...

DONEDAVNI IDEOLOG FAŠIZMA ZATVOREN

Zašto je Mussolini dao uapsiti Curzia Malaparte, poznatog književnika, publicistu i negdašnjeg člana fašističkog direktorija

Veliko je začuđenje u talijanskim i stranim književnim krugovima pobudila vijest, da je poznati talijanski književnik i političar Curzio Malaparte zatvoren u Rimu u Regina Coeli radi svojeg antifašističkog manifestovanja u inozemstvu. Po svoj prilici je Malaparte zatvoren, jer se nije dovoljno isticao kao fašista, jer je presbiro fašističke stranke izdao ovaj komunikey: »Tajnik nacionalne fašističke stranke je odredio isključenje iz stranke člana Curzia Ericka Suckerta iz razloga, što »nije bio vjeran položenoj prisezi.«

Curzio Malaparte zove se pravim imenom Kurt Eric Suckert. Otac mu je navodno njemački Židov, a mati Češkinja. Rodio se u Pragu godine 1898. Na početku svjetskog rata pobjegao je kao srednjoškolar u Francusku i stupio u »Garibaldijevu legiju«. Godine 1919 dodijeljen je talijanskoj diplomatskoj misiji u Varšavi, ali je skinut sa toga položaja, kad je izbio rusko-poljski konflikt. Malaparte je naime simpatizirao s boljševicima. Sudjelujući od prvog početka u fašističkom pokretu, postao je doskora član fašističkog direktorija. Dvije godine bio je direktorom »Stampe«. Svojim političkim spisima (»Živa Evropa«, »Tehnika državnog udara«, »Dobričina Lenjin«) stekao je glas uvaženog publiciste i najsamostalnijeg ideologa fašizma. Malaparte je izvršni polemist. On je prvi uočio potrebu, da se Mussolinijev režim upotpuni političkom doktrinom. On je i prvi stao govoriti o fašizmu kao o općem evropskom pokretu. U više je navrata glorificirao Mussolinia na veoma neukusan način. No to ga nije smetalo, da se kojom drugom zgodom udalji od službenog fašizma i približi antifašistima.

Talijanska ga je javnost smatrala ekstremistom i filoboljševikom. Još pred nekoliko dana milanski »Corriere della Sera« donosao je njegove dopise iz Londona, gdje je u zadnje vrijeme Malaparte živio. Tamo je učinio s jednom knjižarom ugovor da napiše Mussolinijevu biografiju, pa je moguće i to jedan od uzroka njegove aretacije. Prošle su samo 3 godine, otkako se vratio iz Rusije, kam ga je bio poslao Mussolini kao najpovjerljivijeg i najposobnijeg svog druga, a sada se eto nalazi u najstrašnijem odjeljenju Regina Coeli, u VI pavilonu.

JEDNO STRELJANJE U ITALIJU.

Proces protiv višestrukog ubojice Cesare Servatija koga je porotni sud u Speziji osudio na smrt povodom žalbe ponovljen je pred kasacionim sudom u Rimu. Kasacija je potvrdila smrtnu osudu. Branitelji Servatija uputili su molbu za pomilovanje, ali je molba bila odbijena. Prošli petak Servatija je streljan na staroj streljani kod Sarzana. Smrtna kazna je izvršena streljanjem u leđa. Egzekucija, kod koje se Servatij držao mirno i cinički bila je javna, te joj je prisustvovalo oko 5000 ljudi. Fašistička

štampa protivno svojoj tradiciji opširno je s neobičnim apetitom izvještala o posljednjim časovima streljanog i njegovoj justifikaciji.

Ko zna koliko bi više posla imali porotni sudovi u Italiji u normalnim prilikama, da je polvatati sve ostale fašističke, ne samo kriminalne zločince.

ENA IZ TRSTA

Na dvorištu se igraju otoci, skačejo, takajo in kričijo. Dvorište je odprto na cesto, kjer sem pa tja privozi kak avto, najraje pa še kak biciklist. Dobrosrčna soseda vidi nevarnost za otroke, ki bi lahko vsaki trenutek skočili na cesto in bi prišli pod kako vozilo in opozori »šjoro« na drugi strani dvorišča na to.

»Kam pa čem ž njimi?« Ves dan jih pa tudi ne morem držati doma. Naj se lovijo, jih ne bo vrag vzel, saj tudi nas ni, ko je bilo več avtov in drugega na cesti.«

»E, kaj ne znate »šjora«! V »porto« jih pošljite, v »porto«! (kjer sedaj dvoli prostora, ko ni prometa — op. ur.).

TRBOVLJE SE PRIPRAVLJA NA RAPALSKI VEČER.

Trbovlje, oktobra 1933. Naša mala organizacija jugoslovenskih emigrantov neće tudi letos zaostati za bratskim društvima in se pripravljati na prireditev rapalske akademije. Izjave občinstva so bile lani vse edine, da v Trbovljah še ni bilo tako lepo nacionalne priredive, kot je bila naša rapalska. Zato je v občinstvu pustila tudi fiste občutke, katere hoćemo vzbujati u jugoslovenskom narodu ob vsakom našem koraku. Da bo tudi letos naša prireditev na visini, je Orjem povabila k sodelovanju brate iz Celja in Zagreba in tudi govornika iz Ljubljane.

NAŠ KALENDAR »SOČA«

bit će mnogo bolji ! dotjeraniji od laniškog našega kolercara »Emigran«, i po sadržaju i po opremi. Važne podatke koje ćete u njemu naći uzalud biste li tražili u drugim džepnim kalendarima. Usprkos svih troškova oko tiska i opreme — cijena mu je 10 Din, t. j. ista kao i laniškom kalendaru. Narudžbe za kalendar »Soča« već nam stižu, pa se i Vi požurite. Procijerajte kalendar i među svojim prijateljima — ne-emigrantima, jer time vršite dobru propagandu za Istru.

Naša društva upozorujemo na okružnicu Saveza i uprave lista Organizacijama se uračunava 20 posto popusta!

POŠILJAJTE NAROČNINO